

תודה שבאתם. לאחר שאמיר ביקש ממני שאני אדבר, התלבטתי מאוד: את מי זה מעניין מה קרה לפני 62 שנה, כשבימינו יש מאורעות שיהיו יותר בריאים? מזה. אבל... הוא שכנע אותי. אני הייתי בגדוד השביעי, השמיני והתשיעי של הפלמ"ח מפברואר 48 עד ששחררתי באוקטובר 49, כך שעברתי, מחוץ לחודשים בודדים, שגם נפצתי וגם אבי נפטר, אז הייתי לאורך כל הזמן שם.

בתקופה הראשונה, אני מחלק את התקופה האמורה לשלושה חלקים: הקרבות או ההתנגשויות עם המקומיים עד שהצבא המצרי הגיע, זאת אומרת אפריל-מאי 48. זה היה, מבחינת הנכבה, זו הייתה התקופה הכי משמעותית. בתחילה אנחנו נסענו בליווי שיירות, קודם דרך הכביש מעירק סואידאן, מרחובות, עירק סואידן כאוכה ובריר, עד לניר-עם ששם זה היה המרכז של הפלוגה שלנו. ולאחר מכן הם שמו בבריר, הייתה שם קבוצת ערבים מאורגנת והם לא נתנו לעבור, אז נסענו מעל יד אשדוד איפה שהיה איסודו, מגדל, ליד מגדל, ברברה, בית גורג'יה עד ליד-מרדכי שאיננה כאן (במפה), ומשם נסענו לניר-עם. אלה היו שתי הדרכים עד שהצבא המצרי הגיע. כשהצבא המצרי הגיע, זה היה מצב אחר לגמרי. הצבא המצרי הגיע כאשר אנחנו חסלנו את כל ההתנגדויות של הערבים, שהם לא היו מי יודע מה. אפשר לחשוב שנלחמו עם הפלסטינים. לא היו קרבות, כמעט שלא היו. בבריר היה קרב, פה ושם היו קרבות, יותר צפונה. אבל קרבות גדולים לא היו, למה? מפני שהם לא היו בעלי כושר צבאי, הם לא היו מאורגנים. הקרבות הגדולים התחילו עם התכנסותו של הצבא המצרי ואלה היו בעיות קשות מאוד בייחוד מה-15 במאי, כאשר אנחנו עוד היינו צבא מאורגן, כאילו, הפלמ"ח, חצי צבאי. אבל הם היו חיילים ערוכים לפי השיטות הבריטיות, נלחמו כמו הבריטים. אלא מה, לא הייתה להם מנהיגות ולא הייתה להם מוטיבציה. אז הם, כאשר הם התקיפו, זה היה גרוע מאוד, הם כמעט לא ידעו להתקיף, אבל להתגונן הם ידעו. הם ידעו שנלחמו על חייהם. אבל כל השאר, זה היה צבא ממדרגה חמישית. היו להם תותחים נוראיים שהרגו בנו כמו אני לא יודע מה. היו להם כל מיני טנקים מסוגים שונים, והם היו בעיה בשבילנו. לנו לא היה כלום, היו לנו משוריינים, המעופפים האלה שאי אפשר היה להילחם איתם לא נגד טנק ולא נגד זחל"ם אפילו, כן? אבל אנחנו הסתדרנו איתם פחות או יותר. בריחת הכפריים, וזה אני מבין הנושא העיקרי כאן, קרתה בהדרגה. אני יודע רק מכביש עירק סואידאן, מגדל, עד עירק אל מנשייה. מהצד השני הצפוני היו חיילי חטיבת גבעתי. ואנחנו היינו, החטיבה שלנו הייתה דרומה יותר. כך שמה שהיה מעל זה אני לא יודע איך הם גורשו הכפריים בג'וליס, במסמיה, אין לי מושג. כי ביום שנכנסו המצרים, הנגב היה מנותק וזה היה באשמתנו במידה רבה, באשמת המחלקה שלי... אני אספר אחר כך אולי. אבל זה עניין של קרבות וזה לא מעניין הקרבות. שום מלחמה לא מעניינת. אלא מאורעות המלחמה הם מעניינים: מה קורה במלחמה, מה קורה לתושבים, מה קורה לעם שלא נלחם. זה מה שקרה גם שם. מכל הכפרים הערביים אף אחד מהם לא נלחם, כמעט. באו כל מיני קבוצות מעזה. הם עצמם היו כל כך עניים, כל כך מסכנים. גם נשק לא היה להם, מי נתן להם נשק? היו להם ככה, דנים מתקופת התורכים, אולי. קצת נשק של האנגלים זרם אליהם, ונשק מעזה, אבל זה לא היה דבר בעל משמעות. ההתקפות של המצרים היו בעלות משמעות. הן ירדו לחיינו והרגו בנו בצורה לא רגילה. זה נכון.

הבריחה של התושבים התחילה כשאנחנו התחלנו לנקות את המסלולים האלה של ליווי השיירות. אז התחלנו לגרש את הכפריים... ובסוף הם ברחו לבד. לא היו שם שום אירועים מיוחדים להזכיר אותם. לא זוועות ולא כלום. אף ציבור אזרחי לא יכול לחיות כאשר יש מלחמה, זה תנאי ראשוני. הם לא חשבו שהם בורחים להרבה זמן, הם לא חשבו שהם לא יחזרו. אף אחד גם לא העלה על דעתו שעם שלם לא יחזור. כן? אנחנו גירשנו קודם את אלה... ואחר כך התחלנו להתפשט לצדדים. לנאג', לשומשום וזה כבר היה שלב יותר מאוחר. ומחוץ לקרב אחד בבריר לא היו קרבות. בצפון כן היו קרבות, לגבעתי, לנו לא היו קרבות. אנחנו הסתדרנו איתם... (שתיקה). כפר אחד נשאר, וזה אני מוכרח לציין, בין דורות לניר-עם זה כפר הוג', הם לא ברחו ולא גרשנו אותם. כנראה שמעבר... אני הייתי חייל ולא ידעתי שום דבר. אבל, כנראה היה הסכם ברמה היותר גבוהה שאת הוג', שבהוג' לא נוגעים. כל זמן שאני הייתי בנגב אותם לא גירשו, והם חיו שם בשקט. זה היה כפר גדול, כפר רציני והם חיו שם. עכשיו, מה הם המקורות של הכפרים האלה? זה הכי מעניין. מה היו המקורות של הכפרים האלה? אני בצפון ביררתי, היו לי הרבה שנים לברר את זה. בדרום לא ידעתי, עד שאמיר בא ואז הלכתי לאוניברסיטה לברר. ויש כאן כמה דברים מעניינים. אף אחד לא יודע מה מקור הכפרים האלה. הם היו תמיד תקועים בעניותם, בשפלותם, בדברים הנוראים שהיו אצלם, במקום. הם לא נלחמו עם אף אחד ואף אחד לא נלחם איתם. כשהיו קרבות גדולים שם והיו כאלה, במשך בהיסטוריה הם לא היו שותפים, בכלל. כל הרצועה הפורייה מאשקלון עד לעזה, זה פס צר שיורדים יותר גשמים, אז הם היו כפרים גדולים וגם שקטים. יותר פנימה היו כפרים נוראים ואיומים. זה דבר... אני נולדתי ליד כפר ערבי, בנשר, ליד חיפה. שני כפרים ערבים, אחד זו הייתה עיר ואחד היה כפר. גם הם היו מסכנים, גם הם לא היה להם שום דבר. אבל עוני כזה כמו שאני... כשאני נכנסתי בפעם הראשונה לכאוכב ולבריר, לא ראיתי עוני כזה, לא היה כלום. לא רהיט ולא כלום, היו מדפים מקש ומבוץ, הבתים היו מבוץ ומקש. זה היה דבר נורא ואיום. אני רק זוכר דבר אחד שם, את הפרעושים שאכלו אותנו. הפרעושים אכלו אותנו בצורה איומה ונוראה. השאר... אני לא יודע ממה הם חיו. באמת הם היו עניים וכו' וכו'. אבל, הציבור הזה, עד כמה שאני הבינתי עכשיו אחרי שהייתי באוניברסיטה בכמה... הלכתי לספריה של האוניברסיטה, זה ציבור שחי במשך אלפי שנים כך. הכובשים באו, אף פעם לא היה לו, לא כמו שאצלנו מספרים, שהייתה, איך לומר את זה, הייתה גלות (הגלייה). לא הייתה גלות. הגלו את ראשי העם. את הכוהנים, את הסופרים. את העם עצמו לא הגלו. אפשר לראות זאת בדברי הימים. כמה אנשים הגלו, תשעת אלפים כאן, אלפיים שם. הוא מציין גם את זה, אבל אנחנו לא קוראים את זה ולא יודעים מה קרה שם. סה"כ כל הגלות הזאת, מעולם לא הגלו את האיכרים - אחרת איך הכובש היה מקבל את המסים. לא הגלו את האיכרים, בשום מקום. הגלו את אלה שנלחמו, ואת אלה שהתנגדו, ואת אלה שהיו יותר משכילים. זה לא היה. הדבר היחיד שקרה להם היה האסון של הנכבה בתש"ח. כיוון שאנחנו לא באנו לקחת את המסים שלהם, אלא אנחנו באנו לרשת את הארץ מידי זרים. זה היה בסיס החשיבה שלנו. לרשת את הארץ, ואנחנו ירשנו את הארץ, ומי שיורש את הארץ מנשל אחרים. ולכן לא החזרנו אותם. זה היה בכל מקום גם בדרום וגם בצפון, בכל מקום. זו הנקודה הכי חשובה. הארץ לא הייתה ריקה כמו שסיפרו לי בילדותי. בילדותנו ספרו לנו כל מיני סיפורים, כל מיני מעשיות. הארץ לא הייתה ריקה אף פעם. אני יודע זאת, כי אני חייתי עם הערבים, אני יודע שהיא לא הייתה ריקה. אני זוכר, כשאני באתי אחרי הפציעה הביתה, זה היה אחרי אפריל, אחרי שגירשו את הערבים בחיפה, הם ברחו. ומהכפרים שלנו יג'ור ובלד אל-שייח', גם כבר לא היו. הם היו

ריקים. ואני נכנסתי הביתה ואבא אמר לי: בוא שב, בן. שב. הוא אמר לי: אתה יודע מה קרה? ואמרתי לו: כן אני עברתי בבלד אל-שייח' ואין שם אף אחד. והוא אמר: כן, קרה אסון. לא לזה התכוונו. לא לזה התכוונתי. הוא היה איש העלייה השנייה. והוא אמר: לא לזה התכוונתי. כך שאף אחד לא חשב בקטגוריות האלה, אולי מנהיגי היישוב – כן. אבי היה איש פשוט, פועל כל ימי חייו. ואז חזרתי לנגב ועשינו אותו הדבר. אני בתקופה ההיא לא ראיתי בזה שום דבר רע. כמו שכולם חוננו גם אני חוננתי לזה. ואני מילאתי את זה בנאמנות, ואם אמרו לי דברים שאני לא רוצה להזכיר אותם – עשיתי אותם בלי לפקפק בכלל. בלי לחשוב פעמיים. עכשיו, אני... לא עכשיו. כבר חמישים-שישים שנה, שאני אוכל את עצמי. אבל, מה שנעשה, נעשה. זה נעשה בפקודה. ולזה אני לא אכנס, זה לא דברים ש... (שתיקה ארוכה). יש לי כאן כמה ציטוטים מווילנאי ומסטבסקי, שניהם, אם אתם לא מכירים אותם היו חוקרי ארץ ישראל והתושבים וגם את ה... הם חקרו את הכל. וילנאי זה אבא של סגן שר הביטחון, מתן, וילנאי זה היה אבא שלו. ואני לא אצטט לכם מכאן, אבל מה שאני רוצה להגיד לכם, בהיסטוריה של ישראל הערבים התחילו את המלחמה. הם לא רצו לקבל את החלטות האו"ם. מה היו הערבים האלה? ביפו, בחיפה, כן? מי הם היו הערבים האלה? הכפריים? שלושת רבעי מיליון האיש? לא! הייתה שכבה יותר אינטליגנטית, שכבה יותר צרה שהם החליטו, מה שהם החליטו. אלה היו אנשי המופתי, הדתיים וכו', שהם החליטו מה שהם החליטו. וכולם נשמעו להם, מפני שכולם היו בורים, היו כפרים שאיש בהם לא ידע קרא וכתוב. היו כפרים שאף אחד לא ידע מחייו. אז נכון, אומרים שלא היה עם פלסטיני, אבל היו אנשים שחיו. אנשים שחיו כאן ולא ניתן להתעלם מהם. גם אם הם לא היו מודעים לפלסטיניות שלהם, או למשהו, ואלה גורשו. האחרים ברחו לקהיר, לביירות והסתדרו טוב שם. מי שלא הסתדר אלה הכפריים, הפלאחים המסכנים שלא ידעו מה לעשות עם עצמם. איך כותב וילנאי: ההנהגה העירונית משכה את הפלאחים למרד של 36-39. היא לא שיתפה אותם בהחלטות, זה וילנאי אומר. ב-48 אף אחד לא החליט בשבילם כלום. כבר לא היה ארגון שיחליט בשבילם. בדרום לא היה אותו ארגון, שנקרא פאתאווא, נג'דה, צבא קאוקג'י, כן? זה היה בצפון. הם נלחמו. בדרום גם זה לא היה, לא היה שום דבר. הם היו מסכנים, לא היה להם לא לאן ללכת, ולא את מי לשאול. כבר אמרתי שמעולם ציבור אזרחי לא נשאר בקו החזית. הוא ברח להרים, לגבעות, והתכוון... שאלה (איתן): אתה תחזור לספר בפירוט על מה שהיה בכפרים או שאפשר לשאול אותך על זה עכשיו? א. נוימן: אין לי מה לספר על מה שהיה בכפרים, כי לא היה שם כלום. איתן: לא מבחינת מה שמצאתם. כי עיקר החשיבות של המפגש הזה, שבדיוק תספר בפרטים מה שראית והשתתפת. אז למשל, בבריר כשהזכרת מה שהיה בבריר. א. נוימן: היה קרב, והייתה שחיטה... איתן: אם אתה יכול להגיד קצת מה היה. א. נוימן: לא אני לא רוצה להיכנס לדברים האלה, עזוב אותי! זה... זה לא דברים שנכנסים אליהם. למה? מפני שאני עשיתי את זה. סיבה? (שתיקה ארוכה).

מה שאני אמרתי, ציבור אזרחי לא יכול היה להישאר בקו חזית או בקרבות. הוא לקח את הילדים שלו והיה בורח לגבעות ונשאר שם. אני יכול לספר דבר אחר. כן? קיבלנו הוראה לכבוש את הצומת ליד עירק סואידן. עירק סואידן זו הייתה משטרה ענקית ששלטה על כל הסביבה. יצאנו חמישה ג'יפים וחמישה משוריינים. אז עוד לא היו לנו ג'יפים בכלל. נעמדנו בצומת, ופתאום שמענו מכיוון מגדל רעש של טנקים. אנחנו, עם הרובים שלנו, המקלעים שלנו, לא יכולנו לעמוד מול טנקים. והתחיל הרעש של השרשרות וכשרק ראינו אותם ברחנו לכאוכב, במרחק של חצי ק"מ. כאן קנה המידה לא נכון. ונכנסנו לכפר, התחבאנו בתוך הכפר. אז באמת באו

הטנקים, נעמדו שם והתחילו לסובב את התותחים, לא ירו ולא כלום. לא היה אף ירי אחד. דן יהב: טנקים של מי? א. נוימן: של המצרים. רק להם היו טנקים (צוחק) לנו לא היו אז טנקים. ואחרי כמה דקות התחילו יריות עלינו מכל הכיוונים. ישבנו בתוך המשוריינים, זו לא הייתה אש כל כך... אבל ירו מכל הכיוונים. עד שהחלטנו לדעת, מי זה שם. יצאנו, הסתכלנו, רצנו קצת. אלה היו הכפריים שברחו מכאוכב. והם ראו שאנחנו בורחים... אז הם גם... ואז מפקד הפלוגה שלנו, בחור חמד, פתאום הופיע עם הטנדר שלו, הוציא אקדח ואמר, אתם הפקרתם את הצומת, אתם יודעים מה זה... הנגב, עכשיו אי אפשר יהיה לעבור יותר. אז אמרנו לו: מוישה, תיסע לצומת, תסתכל טוב, אתה יכול לנסוע לצומת? אז הוא קצת נרגע ואז באו הספיטפיירים והרגו לו את כל הזה... הספיטפיירים המצריים, לנו לא היו. מרחו לו את כל הטנדר. הוא קפץ לתוך שיחי הצבר והוא יצא חי. איתן: אז מי ירה, אני לא הבנתי מי ירה. א. נוימן: הערבים שגרו בכאוכב, הם ראו שאנחנו בורחים, אז הם התגלו. איתן: ואז הם ירו עליכם, הערבים מכאוכב? א. נוימן: כן, כן הם ירו מהגבעות, מהוואדיות. ליאה טרשצ'נסקי: בכאוכב כבר לא היו אנשים? א. נוימן: לא היה שם כלום. אני רק זוכר את הפרעושים הנוראיים שם, שאכלו אותנו. איתן: כמה אנשים אתם הייתם? א. נוימן: היינו מחלקה. שלושים איש, שלושים. אני הייתי במחלקת סיירים. היו עוד מחלקות, בניר-עם, בדורות, במקומות האלה. אבל, אני לא באתי לספר על הקרבות כאן. זה לא מעניין אף אחד. אני באתי לספר על האנשים האלה שברחו ולא חזרו לאדמתם. כן? זו הפעם הראשונה בהיסטוריה של אלפי שנים שכך הכפריים האלה נעלמו, ואני הסברתי למה. איתן: ראיתם אותם בורחים? אמיר הלל: יצא לך לראות את האנשים? א. נוימן: כן, יצא לי מקום, בשני מקומות, שגירשנו אותם בלילה. איתן: אתה יכול לספר איך זה היה, מה קרה? א. נוימן: נגיע לזה, נגיע לזה. זה עוד לא... (שתיקה). כמובן שהציבור הזה שברח משם קיווה לניצחון הערבים. אבל הוא לא היה שותף לזה, הוא לא התעסק עם זה. לא היה לו במה. לא הייתה לו לא השכלה צבאית, ולא כלי הנשק, לא כלום. דן יהב: ולכם היה? א. נוימן: לנו מה-15, 17 במאי, קיבלנו את הרובים הצ'כים, היה גם בזות וגם זה. אבל עד אז, לי היה רובה אנגלי מ-1904, עם קת שבורה שקשרתי אותה בחוט ברזל. גם לא היה. איתן: מתי התגייסת לפלמ"ח? א. נוימן: אני התגייסתי לפלמ"ח בגיל שש עשרה וחצי. איתן: באיזו שנה זה היה? א. נוימן: ב-46. איתן: ומאז התאמנת בצורה סדירה? א. נוימן: כן, גמרנו להתאמן... להתחיל לספר את הדברים הפרטיים, לא. ליאה טרשצ'נסקי ואיתן: זה חשוב. א. נוימן: אנחנו היינו ביגור, גם, אחרי ארבעה חודשים שהיינו בפלמ"ח, כל המפקדים שלנו נהרגו בשיירה, בגשר. נשארנו יתומים. שאלה: איזה גשר? א. נוימן: גשר הזיו. ואחרי שבוע אותנו הקיף הצבא הבריטי ולקח אותנו לעתלית. לא משנה, זה היה לא נעים. בכלל לא, כן? כל פעם כשאני שומע שאנחנו זרקנו כמה פצצות גז, כמה רימוני גז על ערבים, אני נזכר ברימוני הגז שאני חטפתי שם. אחרי שהיינו שבועיים, חודש בעתלית, שחררו אותנו והעבירו אותנו לגבת. ומשם, העבירו אותנו אחרי תקופה לחפציבה. שם היינו כשנה, ואז יום אחד קראו לנו למסדר ואמרו: מחר אתם משתחררים מהפלמ"ח (כבר היינו שנה ותשעה חודשים), ונוסעים לקיבוץ ליד רחובות. למחרת באו משאיות, לקחו אותנו, הגענו בערב, הכניסו אותנו לחדר האוכל ואמרו: עכשיו אנחנו נספר לכם מה קרה. יש כאן בית החרושת הכי גדול של "ההגנה" שקיים לנשק. אתם תתחילו לעבוד שם, אתם כבר לא פלמ"חניקים ולא כלום, ככה היה הסדר אז. עבדנו שם עד שפרצה המלחמה אחרי ארבעה חודשים. איתן: במה עבדתם? א. נוימן: אני עשיתי פיקות, הדבר הכי משעמם שיכול להיות. זה היה מפעל ענק, הוא ישנו עד היום, לדוגמא, של חיל מד"א. דן יהב: של מה? א. נוימן: של חיל מד"א. ברחובות, גבעת הקיבוצים. זה היה

מתחת לאדמה. כן, כן, אני הייתי חבר מעגן מיכאל, בלית ברירה. לא שאלו אותי. המקום באמת מרשים, גם אותנו עוד הרשים אז. זה היה ליד הרכבת, קרוב מאוד לרכבת, ושם עבדנו עד שפרצה המלחמה. כשפרצה המלחמה המשכנו לעבוד שם. ואז בא חבר שלי ואומר לי: זה היה אחרי הפיצוץ בבן-יהודה. הוא אמר: תראה, אנחנו מאומנים, לימדו אותנו ואנחנו חיילים עם ידע. מה אנחנו יושבים כאן ועושים פיקות? אז אמרתי לו: אתה יודע מה? תיגש למטה הפלמ"ח, תברר, וכך היה. הוא נסע והוא אומר: מחר אני עוזב את הקיבוץ. אני אמרתי, אני לא יכול לעזוב, הם לא יתנו לי לעזוב כאן כל כך מהר. והוא אמר: אני הולך. הוא הלך, ואחרי שבוע הודעתי בקיבוץ שגם אני הולך. חשבנו ללכת לירושלים. שלחו אותנו לנגב. כשהגעתי לתחנת הרכבת שמעתי פיצוץ נוראי, הסתכלתי אחורה, ראיתי רכבת עולה ומתגלגלת במדרון. הבינתי מה קרה. האצ"ל או הלח"י דן יהב: הלח"י. א. נוימן: האצ"ל או הלח"י פוצץ את כל העסק שם. את הרכבות שהובילו את הצבא האנגלי למצרים. אני רצתי עד רחובות כמו חנוק. פחדתי שהם יגיעו לשם ויקיפו את זה... ושם ראיתי שהשיירה... ואז נסעתי לנגב. דן יהב: לא ייצרתם רק פיקות, אלא גם כדורי 9 מ"מ, לא? א. נוימן: בטח, אני עשיתי פיקות. איתן: מה עוד ייצרו שם? א. נוימן: כדורים, של סטן, בדקו חלקים של סטן, עשו שם, והיו בודקים אותם, היה מקום מיוחד לירי. זה היה בית חרושת גדול, עבדו שם איזה חמישים איש. לרדת למטה שבעה מטר, זה היה... אפשר לבקר עד היום שם. ליאה טרשצ'נסקי: ביקרתי שם. א. נוימן: למחלקת סיירים, אני הייתי עוד סייר קודם, בפלמ"ח. עברתי קורס סיירים אז הכניסו אותי למחלקת סיירים והייתה עוד מחלקה שם. הגענו לשם אז החבר שלי אמר לי: אין לך שוחת שועל, יש תותחים. אמרתי ללו, אז מה אם תותחים? אני בחיים לא שמעתי תותח. אז הוא אומר: זה דבר נורא ואיום. לך תחפור לך שוחה ותכסה אותה, עד 12 בלילה. עשינו זאת, כיסינו. למחרת בבוקר... ואני ראיתי שהוא "מת מפחד". בחור אמיץ, בחור לעניין, הוא מת מפחד, הבחור. אמרתי לו: פתחיה, מה זה? הוא ענה: זה תותחים! רצינו ללכת בשעה שמונה לאכול, אז הוא אמר לי, לא, בשמונה לא הולכים לאכול, אנחנו נלך אחר כך. בשמונה ורבע התותחים הנוראיים של בית חנון, איזה עשרה היו שם, פתחו באיש מרוכזת. עכשיו אני מבין שמה שהם עשו קודם, הם טיווחו אותה, אבל אף אחד לא ידע מה זה תותח, ואף אחד לא ידע מה זה לטווח. ואז הם טווחו אותם יום קודם, עוד לפני שאני הגעתי לשם, והם ראו, היו להם תצפיות נהדרות, שכולם נכנסים לחדר-האוכל, זה לא היה בניר-עם אלא במקורות, קדימה לניר-עם, ואז הם פתחו את כל האש. ואנחנו ישבנו שם שלוש שעות, עד שהם גמרו להרוס את כל המקום והשתרר שקט. יצאנו, המ"מ ניגש אליי ואמר לי: בא אליי חבר שלי מכפר יחזקאל, הוא שוכב בתעלה, תראה, ואז ראיתי את כל ההרוגים. כל התעלה הייתה מלאה בהרוגים. כל חדר האוכל היה מלא בהרוגים. מי שלא היה לו כיסוי ראש, נהרג או שברח, הצליח לברוח. היו כמה שהצליחו לברוח. זו הייתה קבלת הפנים של הצבא המצרי. אחרי זה הם התקדמו ונסעו עד... התחיל הקרב על בארות... אתה לא סימנת כאן... על יד-מרדכי, שארך שבועיים. ואנחנו ניסינו אז לעקוף את המצרים אבל זה לא הלך. רק בלילה האחרון כשהחליטו שעוזבים אותם, שעוזבים את המקום אז הצלחנו להוציא את האנשים. אמיר הלל: אמנון, רציתי לשאול אותך, סיפרת לי קודם, מה עשיתם אחר כך כדי למנוע מאנשי הכפרים לחזור? א. נוימן: זה אני אספר תיכף, אני לא שוכח את זה. יש עוד שאלות? מפני שכאן כתבתי: לשאול. זה מה שהיה, זה מה שהיה עד אותה תקופה. אוסיף שבאותה תקופה, מחוץ להוג' לא היה ערבי אחד בכל האזור הזה שמסומן במפה. שאלה: על איזו שנים מדובר? א. נוימן: יולי 48, עד ההפוגה הראשונה. עד ההפוגה הראשונה לא היו יותר ערבים בסביבה. שאלה: אני לא יודעת אם תחזור לנושא הזה

שאני רוצה לשאול עליו יותר מאוחר. אמרת "גירשנו" את הכפריים, אתה יכול לתאר לנו פעולה של גירוש, איך זה נעשה? א. נוימן: כן, אני הלכתי בסדר כרונולוגי. כן? וגם אז, עד אז הם ברחו בחלקם, חלק גירשנו. ירינו והם ברחו לעזה. אבל באופן שיטתי אנחנו גירשנו ביום האחרון של ההפוגה. בהפוגה גם היו קצת קרבות. הם ניסו לחדור דרך כביש עזה באר-שבע ועצרו אותם. את המצרים! לא, אחרים לא היה מה לעצור. איתן: תזכיר רגע את התאריך של ההפוגה. א. נוימן: יולי, 1948, זה היה חודש, ואחרי זה הייתה עוד מערכת קרבות. דן יהב: הייתה עוד הפוגה. א. נוימן: כן, כן, אחרי זה הייתה עוד הפוגה. איתן: אתה יכול להגיד בהקשר הזה, אתה זוכר מה הייתה הפקודה שקיבלתם בהקשר הזה, מה נאמר. א. נוימן: אני אספר לך. אבל אני לא אוהב את זה, אני אספר לך. ביום האחרון של ההפוגה באו ואמרו לנו שהמצרים החדירו לקאופחה ולמוחארה תותחים של 20 מ"מ ומחר הם יפעלו איתם, ואנחנו צריכים להשמיד את הכפריים האלה. ונסענו לשם... והגברים ברחו, זה היה הנוהג. הגברים היו בורחים קודם, משאירים את הנשים והילדים, ואז... (שתיקה) היינו מגרשים אותם, כן? וכך היה בקאופחה. אני הייתי בקאופחה, אחרים היו במוחארה. זה 15 ק"מ בערך מעזה. הקפנו את הכפר, התחלנו לירות באוויר, וכולם התחילו לצווח, כן, ו... וגירשנו אותם. הנשים והילדים הלכו לעזה. ליאה טרשצ'נסקי: היו אנשים שלא הסכימו לצאת? א. נוימן: אף אחד לא העז. אני אגיד לך למה: המנטאליות שלהם הייתה שמי שיעז, יהרגו אותו בין כה וכה. גם הם היו עושים את זה, אם היה הפוך. אלה לא צדיקים. זו תרבות של עם, שכך זה היה כל הדורות. מי שהתנגד, הרגו אותו בחרב או בירי. זה לא... דבר נדיר. אמיר הלל: כמה זמן לקח דבר כזה כמו, אתה אומר שהיית ב... א. נוימן: עד הבוקר לא היה אף אחד שם. שרפנו להם את הבתים, את גגות הקש האלה, של כלום. איתן: רגע, אני לא מבין, מה בדיוק הייתה הפקודה בהקשר הזה, בכפריים מסוימים הייתה פקודה להרוס את כל הכפר ובאחרים לא? מה בדיוק היה הנוהל? א. נוימן: לא, לא, לא. הכפריים האלה היו בעורף שלנו, ומבחינה צבאית היה בזה הגיון. אף אחד לא ידע... זה שלא מצאנו שם שום תותח – זה ברור. אבל עכשיו זה הפך לשטח חלק, שטח פתוח, שניתן לתמרן בו. אמיר הלל: לפני זה, אם היית מתקרב לשם זה היה מסוכן, זה היה מפריע? א. נוימן: אף אחד לא היה מעז להיכנס לכפר שהיו בו תושבים. בטח. אני לא יודע, אף פעם לא נכנסנו לכפריים כדי להישאר שם אלא כדי לגרש אותם. מישהו שאל, אתה, איך גירשו אותם. כך זה היה. אתם פשוט מקדימים לי. אחר כך אותו הדבר היה עם התאעבין ועם השבטים הבדואים. כן? זה היה כבר אחרי חצי שנה. אמיר הלל: אמרת שבכל האזור של הכפריים שיותר מצפון, כשהמצרים ירו עליכם מבית חנון כבר ביוני בכל האזור חוץ מהוג', אמרת שלא היו ערבים. אז מה קרה לתושבים האלה? א. נוימן: לא היו ערבים, הם ברחו, או גירשנו אותם. את בריר כבשנו בקרב. האחרים, ראו בחוליקאת ראו שאין כלום, ברחו. הקרב הגדול של חוליקאת, לא יודע אם אתם יודעים, אם שמעתם, הקרב הגדול של חוליקאת היה בין הצבא שלנו כבר, ובין המצרים. לא היו שם אנשים. אמיר הלל: ובריר... איזה גדוד זה היה? א. נוימן: זה היה הגדוד השני של הפלמ"ח. אמיר הלל: התקיפו אותו, את בריר. א. נוימן: כן. איתן: אבל מי היו המתנגדים שם, נגד מי היה הקרב? א. נוימן: הכפריים שם לא יכלו לעשות כלום נגד יחידות מזוינות שהיו נכנסות לכפר, אנחנו קראנו להם כנפיות. אבל מה זה כנפיות? אלה היו התאגדויות של חיילים מקומיים שלא היו מאומנים כלל. הקרב בבריר גם לא היה קרב גדול, הם ברחו. אמיר הלל: התושבים של הכפר? א. נוימן: לא, אלה היו זרים שם, אלה באו לכפר... הם באו להגן על הכפר. זה שמעתי אחר כך גם מערבים בצפון. מקאוקג'י שאמר, תילחמו, תילחמו נגד היהודים – אנחנו נבוא לעזור לכם מעכו. לא עזרו ולא כלום. בסמרייה ליד

רגבה היה אותו הדבר. זה אפיין גם אותם כאן בדרום, היכן שאני הייתי וגם בצפון. עם המקומיים כמעט... בצפון היו יותר קרבות, קרבות קשים אפילו. איתן: אתה אומר שזה היה קרב עם אנשים חמושים לא תושבים מהכפר, בבריר. אבל באותו זמן היו תושבים של בריר עדיין בכפר? א. נוימן: כן! איתן: כלומר, היה קרב? א. נוימן: היה קרב, ושם היה גם רצח קטן וכל מיני דברים דומים לאלה ואז התושבים ברחו לגמרי. איתן: כן יש עדויות על כך שבריר היה טבח. א. נוימן: אתה שמעת על זה? איתן: כן. דן יהב: אני כתבתי על זה, ב"טוהר הנשק" אצלי זה מופיע. א. נוימן: כן? דן יהב: כן. א. נוימן: אני לא רוצה להתעסק עם זה. דן יהב: ובעוד כפרים. א. נוימן: אני יודע, אני לא רוצה להתעסק עם זה! דן יהב: תרשה לי דקה, אני רואה שהנושא של הגירוש זה נושא רגיש מאוד. אתה היית חייל, גם אני הייתי חייל, ובזמן שאני נלחם אני לא יודע בדיוק מה נעשה במרחב. אבל יש תיאורים נפלאים בארכיון של נגבה. יש תיאור נפלא של חבר הקיבוץ! הוא רואה את הגירוש, הוא רואה את השיירה עם הילדים והכול וזה מזכיר לו דברים נוראיים שהעם היהודי עבר. אותו דבר יש אצל שמריה גוטמן מנען, בקשר ללוד, לוד ורמלה, על הגירוש. א. נוימן: אה, כן כן. דן יהב: אז יש תיאורים שלנו, של יהודים שהיו מאוד, מאוד רגישים לנושא. התיאורים הם קשים מאוד. א. נוימן: אני לא הייתי רגיש מפני שלי זה לא הזכיר לי כלום. אני נולדתי בארץ ולא הזכיר לי כלום. כן? יש כאלה שזה הזכיר להם. איתן: אבל היום זה כן רגיש לך להיזכר בזה? א. נוימן: (בשקט) כן. ליאה טרשצ'נסקי: בריר היה בדרך לאיפה? כאחת שבאה מהאזור. א. נוימן: על יד ברוך-חיל. ליאה טרשצ'נסקי: אבל לאן, למה בריר היה... א. נוימן: מפני שהכביש עבר בין שני חלקי הכפר. ליאה טרשצ'נסקי: והוא הולך לאיפה, לניר-עם או לגבולות, לאן? א. נוימן: לא, עד לניר-עם ומניר-עם הייתה מתפרקת (מתפצלת) השיירה לגבולות, לעסלוג', רביבים, לכל מיני מקומות. אבל השיירה הגדולה הייתה נוסעת מרחובות ומתל-אביב עד לניר-עם. זו הייתה נקודת האיסוף. אמיר הלל: אמרת שהיה שלב שעברתם דרך בריר ובשלב מסוים הפסקתם. א. נוימן: כן, לא יכולנו לעבור דרכם מפני שירו יריות חזקות יותר מדי, והמשוריינים הנבובים שלנו לא עמדו בזה. אז נסענו מאשקלון, ג'דוד אשקלון, ברברה, בית ג'ורג'ה, עד לניר-עם. זה היה חלק של דרך עפר כבר. אמיר הלל: אמנון, ספרת לי אחר כך על הוג' שנסעת לשם כמה שנים אחר כך. אתה יכול לספר על זה? א. נוימן: כן. אני אגיע לזה. זה אני לא שוכח. (שתיקה). אני רוצה לציין שהאנשים שאני הייתי איתם שם, במחלקה שלנו כולם היו ילידי הארץ. במחלקה השנייה היו אחרים, גם עולים וגם אנשים שלא גדלו על האווירה שהייתה בארץ. אווירה של הגינות, אווירה של אנשים שידעו מה הם עומדים לעשות, שנתנו את חייהם בלי לחשוב פעמיים. איתן: מה הייתה האווירה בין האנשים מבחינת התחושה לגבי מה שקורה עכשיו, באותה תקופה. א. נוימן: הייתה תקופה נוראה ואיומה. היינו בטוחים שהמצרים יחסלו אותנו, בייחוד לאחר שהם נתקו את הנגב. לא ידענו שהגדוד התשיעי מתארגן מצפון ויבוא וישבור את המצור, את זה לא ידענו. זה היה במבצע "יואב" יותר מאוחר. אתה בטח יותר שולט בעסק. דן יהב: לא, זה בסדר, לא הבחנתי בזה. איתן: אז מבחינת התחושה, הייתה תחושה שזה, כאילו הסוף? א. אמנון: אני כן הבחנתי, unpleasantly. איתן: מבחינת התחושה בין החיילים הייתה שאולי זה הסוף שלהם, ובכלל של היהודים בארץ? א. נוימן: לא, בנגב ידענו שזה... הייתה גם מחלקה שנייה אצלנו. בא מצרי אחד, יהודי, שהגיע הנה ואמר אחרי זה, תסלחו לי, "אני זיינתי אותה ויריתי בה". איתן: אתה שמעת אותו אומר זאת? א. נוימן: בבריר. לא, באו וסיפרו לי אחרי זה, אני לא ראיתי אותו. ואז הם רצו, האנשים שהיו בסביבה וראו אותה, נערה בת 17, הוא הכניס לה כדור בראש. ואני ניגשתי למפקד המחלקה ואמרתי לו, הוא היה בן תל-יוסף,

ואמרתי לו, אני חושב שצריך להרוג אותו. אז הוא אמר: תפסיק אתה! כולנו נמות עוד שבוע-שבועיים מה אתה עושה לי כאן... זו הייתה האווירה אז. אחר כך המצב השתפר. ראינו שהמצרים לא שווים הרבה, וניתן לחסל אותם, ואנחנו באמת התקפנו את התותחים והשמדנו אותם והרגנו שם המון מצרים. ואחרי זה המצב התייצב. אמיר הלל: מה קרה לבחור הזה? א. נוימן: שום דבר. מה קרה לו? אל תשאל! אל תשאל מה קרה. ליאה טרשצ'נסקי: הוא סגן הרמטכ"ל. א. נוימן: לא, לא, לא. אמיר הלל: סיפרת לי. ספרתי לך? אז למה אתה צריך כאן? זה לא חשוב. כמו שאני לא הייתי חשוב. הוא נהרג אחר כך, אבל נהרג בצורה נוראה. אבל מה? זה חשוב? נהרגו המון חברים שלי בצורה לא נוראה. איתן: אמנון? א. נוימן: כן! איתן: אפשר לחזור לאמירה הקשה הזאת שאמרת. מהמילה הזאת אתה הבנת שהיה גם אונס שם? אני לא ראיתי, אבל אנשים רצו וראו את זה. ראו את הנערה הזו שוכבת שם עם כדור בראש. דן יהב: אבל רחצו אותה שם, היא הייתה נקייה. א. נוימן: אני לא ראיתי ולא שאלתי, מאיפה אתה יודע? דן יהב: אני אומר לך, אני יודע. א. נוימן: את המקרה הפרטי הזה? דן יהב: כן. א. נוימן: עם המצרי הזה? דן יהב: כן, כן. א. נוימן: אני רואה שעשית מחקר. דן יהב: רחצו אותה, הכינו אותה ואחר כך עשו מה שעשו. שתיקה. א. נוימן: לא ידעתי את הפרטים האלה ומעולם לא רציתי להיכנס לעובי הקורה. דן יהב: דרך אגב, ארכיון צה"ל עד היום לא מוכן לפתוח מסמכים הקשורים למקרי אונס. זה עדיין "ביטחון ישראל". שתיקה ארוכה. ליאה טרשצ'נסקי: מי אתה? דן יהב: יהודי מארץ ישראל. פשוט חקרתי את הנושאים האלה, שאלה: איך קוראים לך? דן יהב, זה לא סוד. ליאה טרשצ'נסקי: אהה. א. נוימן: טוב, אני אמשיך בסדר הכרונולוגי. כן? אחרי ההפוגה השנייה לקחו מטוסים והעלו אותנו לבאר-יעקב, שם זה... ובזה נגמר מבחינתי, הגירוש הגדול של הערבים. הנכבה שלהם נגמרה. אני יותר... כפרים ערביים לא ראיתי. ותיכף תבינו למה. אחרי זה היה כיבוש באר-שבע, והמשלטים אחריהם, והמבצע הגדול ברפיח שבו לא הייתי, מפני שאבי נפטר ונסעתי הביתה, לחודש ימים. דן יהב: על באר שבע אתה יודע מה היה שם? א. נוימן: כן, היה קרב קצר. לא היה קרב גדול, ארבע-חמש שעות וזהו. גם בטמילה, אתה יודע מה זה טמילה? מילה אלה בארות מים או גבים, בערבית. גבים, גב, גב מים. בור-מים. לבורות טבעיים קוראים גב בעברית. בערבית קוראים לזה טמילה. והשרשרת של... איתן: מה היה להם? א. נוימן: זו הייתה שרשרת של מוצבים מצריים שם, 10 ק"מ אחרי באר שבע, ואנחנו התקפנו אותם, וזו הייתה הפעם הראשונה שאני פגשתי, בבאר-שבע, עוד, את הקומנדו הצרפתי. מה שקראו להם קומנדו צרפתי. שמעת עליהם? זה הרווח שלך. אמיר הלל: מה זה? א. נוימן: אלה היו עולים ממרוקו, כאלה שאימנו אותם בבאר שבע, בסמטאות של באר-שבע והם התקיפו שם. היה בסדר, גירשנו את המצרים, המצרים לא עמדו הרבה, בשום מקום. אז זו הייתה הפעם הראשונה שאחרי זה אני ראיתי איך... ראיתי אנשים מסתובבים בין המצרים ההרוגים. ואני התפלאתי, כסייר הייתי עושה זאת אבל לא ידעתי מה הם מסתובבים כל כך מיד אחרי הזה... התברר שהם חיפשו שיני זהב אצל הקצינים. (צחוק בקהל) הם היו מוצאים שיני זהב אצל הקצינים. אני השתגעתי. עולם המושגים שלי היה אחר. כן? דן יהב: זה מופיע אצל ס. יזהר, ואצל יריב בן אהרון. העניין הזה של שיני זהב מופיע בסיפור. אמיר הלל: זו כנראה יחידה שהייתה מורכבת מעולים, בעיקר ממרוקו. א. נוימן: כן, ממרוקאים, ממרוקו. אמיר הלל: כינו אותם הקומנדו הצרפתי. דן יהב: כל מעשי הזוועה היו של עולי המזרח ועדות המזרח, זה לא היה לא הפלמ"ח ולא צה"ל. איתן: אתה אומר זאת בציניות אני מבין שאתה אומר זאת בציניות. זה מצולם אז כדאי שתגיד שזה נאמר בציניות. שתיקה. דן יהב: כולל קיביה. (שומעים את א. נוימן נאנח). גם כן, בן גוריון אמר שזה תושבי

העיירות שם שרצחו. דרך אגב, בבאר-שבע היה הרג של שבויים. א. נוימן: כן? אני לא יודע. דן יהב: ברן כתב זאת. א. נוימן: יכול להיות, אני לא הייתי בכל מקום. חייל רואה את הטווח של מה שאומרים לו לראות, והוא לא רוצה לראות יותר מפני שאתה יודע מה קורה אם הוא... מתחיל להתרוצץ? דן יהב: אין לי טענות, אני רק ככה... ליאה טרשצ'נסקי: היו סירובי פקודות, כאלה שקמו ועזבו או שהלכו עד הסוף? א. נוימן: איפה? אצלנו? לא. אף פעם לא. הלכו עד הסוף ועד הסוף המר. איתן: אתה יודע אמנון, פגשנו בזמנו חייל שלחם בבאר-שבע והוא סיפר שהם ירו על האנשים שברחו מבאר-שבע, אנשים ברחו וחיילים ירו עליהם על אזרחים. א. נוימן: כן, כן, כן. הם ברחו מזרחה ודרומה וירו בהם. מפני שזה היה, ראיתי את זה... טוב, אני גם עשיתי את זה. גמרנו? למה לי להיכנס לפרטים? מעניין יותר לדעת מה היו הסיבות לנכבה הזאת. יותר מעניין לדעת, למה היסטורית, אף פעם לא גירשו אותם ואנחנו כן גירשנו אותם, בגלל האידיאולוגיה הציונית. חד וחלק. מפני שאני אמרתי את זה בהתחלה, באנו לרשת את הארץ. ממי יורשים? אם ארץ ריקה, לא יורשים אף אחד. הארץ לא הייתה ריקה אז ירשנו אותה. איתן: אבל אתה יכול לתאר בדיוק את העניין הזה, איך אתה כחייל, אתה יורה על אנשים שאתה רואה שהם לא יורים עליך, איך... איך אתה הבנת את זה אז? שמה? שיש לך הזכות המלאה לעשות זאת? א. נוימן: אני לא הבינותי, הייתי בן 19. איתן: אז פשוט עשית? א. נוימן: הייתי שוטה ולא ידעתי. כן. לכן אני כל כך בייאוש מפני שתמיד החיילים הם בני 19-20 ועד שהם לא יהיו בארבעה קרבות הם לא יתפכחו. זו הנקודה העיקרית. ותמיד יהיו בני 19 חדשים. אמיר הלל: הייתה הוראה לעשות את זה? ליאה טרשצ'נסקי: ודאי. א. נוימן: אצלי, במקרה אחד הייתה הוראה. דן יהב: חבר'ה אתם תמימים, באמת! בכל מקום שבו גירשו ירו על המגורשים כדי שירוצו יותר מהר. בלוד, ברמלה. א. נוימן: אבל כל זה כתוב גם, לכן אני מדבר על הסיבות יותר מאשר על המאורעות. א. נוימן: מה זה ניסיון אישי, אני לא הייתי... האישיות שלי לא חשובה כאן. חנה: יש שלי שאלה, אמרת שבמפקדות אמרו שבחלק מהכפרים יש תותחים ויש שם ציוד מצרי. יכול להיות שהאופן שבו הציגו את זה, הציגו לכם אותם בתור איום? נוימן: לא יודע, זה היה חודש אחרי ההפוגה וכבר היינו רגועים כולנו מהמלחמות, הספיק לנו מלחמות. לי הספיק בארות-יצחק, ויד מרדכי, אני לא הייתי צריך יותר. היה צריך לעודד משהו, לעורר. כן? הם היו מספיק נבונים. חנה: אז הם, המפקדים עודדו אתכם בזה שהם הציגו אותם כאיום צבאי. א. נוימן: המפקדים שלנו גם היו מפקדים מבוגרים מאיתנו בשנה וחצי, מה? כל המפקדים שלנו. הם גם לא ידעו. מי שקבע היו הדרגים הגבוהים – מה עושים ואיך. מפקד החטיבה, סגניו. אני לא יודע, אני לא הייתי בדרג הזה. דן יהב: אולי בן גוריון הוא זה... א. נוימן: בן-גוריון, (בציניות) כן בטח. עכשיו, מאורעות המלחמה קשים מהקרבות של המלחמה שהם גם לא קלים. כך שלא צריך על זה לעמוד. צריך להבין את הסיבות למה באזור ענק כזה לא נשאר איש אחד. (שקט). והיו שם אלפים. אמנם בני-אדם בקושי, מבחינת רמת החיים שלהם ותרבותם. כן? מפני שהם לא היו כמו העזתים, או כמו בבית ג'ורג'יה ששם, נדמה לי, היו נוצרים בעלי רמה יותר גבוהה. אבל אני לא זוכר. אם זה היה בבית ג'ורג'יה או במקום אחר. איתן: אמנון אפשר לשאול אותך, אני שמעתי לא מזמן על עדות של פלמ"חניק, נדמה לי בשומשום, אתה היית בשומשום? א. נוימן: הייתי שם אחרי שהרסו אותה. איתן: אז אולי שמעת עדות של חיילים שסיפרו שהם הצילו את הנשים הפלסטיניות מירי של גברים פלסטינים על הנשים, והחיילים בעצם הצילו נשים. א. נוימן: אני יודע שגירשו משומשום. יותר לא התעניינתי, לא הייתי שם. זה ליד גברעם. אמיר הלל: אולי במקום אחר ראית דבר כזה? א. נוימן: לא. אני שמעתי בצפון על דברים כאלה. איתן: שחיילים שלנו הצילו בעצם... א. נוימן: לא הצילו,

חיילים שלנו לא הצילו אף אחד. תראה, בסערת קרב לא מצילים אף אחד. אתה מציל איש אחד, את עצמך. כן? לא מצילים אף אחד. שזה יהיה ברור לגמרי. אלא אם יש איזה טווח שקט, שאפשר לחשוב. אתן לך דוגמה: טוב, אחרי זה... אני אספר באופן כרונולוגי. אחרי זה היה הקרב הגדול על בארות-יצחק. באמת, קרב גדול ונורא. חצי מהגברים של בארות-יצחק נהרגו שם. כמה היו? 100, נהרגו שם 40, משהו כזה. ואנחנו באנו להציל אותם. אנחנו באנו מהכיוון של סעד, והמחלקות של חיות הנגב באו מהכיוון ההוא, ואז היה קרב. ירינו והם ירו. בסוף, הם תיקנו את מכונת הירייה שלהם וקצרו את הסודאנים. זה היה שדה אספסת שם. ישר, חלק. ואז ראיתי מרחוק, בפעם ראשונה ויחידה איך הקצינים המצרים הולכים עם אקדחים ולפניהם הולכים החיילים, יורים, שוכבים, קמים, יורים. איתן: אלה היו חיילים סודאנים שלחמו שם? א. נוימן: כן, זו הייתה אחת היחידות המובחרות של הצבא הסודאני, שאחר כך נשארו גם בעירק סואידן, עד שכבשו את עירק סואידן. אמיר הלל: מה אתה מתכוון שהקצינים הלכו עם אקדחים? א. נוימן: איזה סיבה הייתה לסודאני מסכן ללכת להיהרג. על מה? הוא ידע? אלה היו השיטות הבריטיות, שיש סדר. אבל לא היה לבריטים... גם במלחמת העולם הראשונה היה כך, תנוח דעתך. אף אחד לא רוצה למות סתם. מה היה כאן לסודאנים? גבוהים היו, כושים גבוהים, ענקיים, גברתנים. אחרי הקרב המחלקה שלנו הלכה לאסוף את השלל ואת התעודות. זה היה התפקיד שלנו. איתן: מה זאת אומרת התעודות? א. נוימן: של ההרוגים! איזו יחידה זו, מה הוא עשה, כן? הסתובבנו שם בין... הפכנו את כולם, ו... זה. אז אני לא הרגשתי שום דבר כלפי המתים האלה. הם היו אויבים וטוב שהם מתו וכו', כן? לא הרגשתי שום דבר מיוחד. אמיר הלל: ואחר כך, מה הרגשת אחרי שנים? א. נוימן: נגיע! התבגרתי יום אחד. אחרי זה, אני הייתי בגדוד התשיעי במחלקת הסיירים, והעבירו אותנו, התחיל המרוץ לזה... כשאני חזרתי אחרי מות אבי, התחיל המרוץ לכיבוש אילת. זה לא הלך בבת-אחת. אמיר הלל: ספטמבר, אוקטובר? א. נוימן: לא, זה היה כבר במרץ 1949. אחרי שכבשו את א-תמילה, אנחנו ירדנו עד ואדי אבייד. ואדי אבייד זה עבדה. עד שם וגם שם היינו מחסלים מצרים מסכנים. הם היו ניתקים מהיחידות שלהם ואנחנו ירינו בהם מהמדרון. כן? אף אחד... הם היו מופקרים, אף אחד לא שם לב אליהם. לא היה מי שזה... אחרי זה חזרנו לשדה-התעופה של עקרון והתארגנו שם, ויום אחד אמרו לנו ללכת, לנסוע... שעומדים לכבוש את אילת, ושאנחנו נעשה את הסיורים המוקדמים. וכך היה. ואז ראיתי את הבדואים, נסענו לעשות סיור מוקדם. נסענו שבוע ימים, הסתובבנו, וזה באזור תחת שליטה של הירדנים. השליטה של הירדנים הייתה רופפת, גם הם היו שולחים סיורים, וגם אנחנו היינו שולחים סיורים. זה לא היה מי יודע מה. יום אחד נתקלנו בהם וברחנו. אמרו לנו, אל תעשו היתקלויות, תראו אותם – תברחו. ברחנו, חזרנו. אחרי שבוע אמרו לנו: מבצע עבדה - הולכים לכבוש את אילת. וירדנו עם המפות, עם כל המחלקה שלנו. המחלקה שלנו נחלקה לשתיים, היו ראשונים שהובילו את כל חטיבת הנגב. ואנחנו נסענו, אני הייתי מפקד הסיירים, שעה אחריהם נסענו. באחד הוואדיות פתאום שמעתי, דבר ידוע לי כבר, מוקש, הסתכלתי אחורה וראיתי שהג'יפ שאחרינו עולה ומתמוטט. ומיד פתחו עלינו באש. אני והנהג שלי... (צוחק) קפצנו מתחת לג'יפ, אני השארתי את האם. גה. תלוי שם (צוחק). והוא אמר לי, בסרי היה שמו, הוא היה מעיראק, הוא אמר לי: אמנון זה הסוף. היינו כבר שנה יחד. זה הסוף. ראינו את הראשים, את הכאפיות של חיילי הלגיון מעלינו, עשרים מטר. אז אמרתי לו, אין מה לעשות, קח, לכל אחד יש רובה, נירה חמישה כדורים, את כל המחסנית, ונרוץ, ומה שיהיה – יהיה. וכך עשינו. ירינו, רצנו, התחבאנו מאחורי הזה, ואז ראיתי שמהמתנדבים של דרום-אפריקה, שניים נפצעו קשה. ואז חזרנו

לבאר-שבע. זה היה לילה נורא. זה לעבור את כל הדרך הזו שנסענו שבע שעות, חזרנו עוד פעם, הגענו באמצע הלילה והלכנו לישון. הם, אחד, אני חושב, שקטעו לו את הרגל, אני לא יודע, מה זה משנה. למחרת באו... המפקד שלנו בא ואמר, המפקד שלנו היה, אחרי שנהרג לנו בסדום מפקד הסיירים הקודם שלנו, הוא היה יוחנן זייד, עם כל הכבוד לו... טוב, אני לא יודע אם הוא חי. אחרי מות קדושים אמור. הוא אומר: כבשו את אילת, אנחנו נוסעים. ונסענו. נסענו עד שהגענו לוואדי פארן. ואז אמרתי לו: תשמע, ניכנס כאן, עשרה ק"מ ונראה מה קרה לג'יפ. והוא אמר טוב, ואז היינו מוכנים כבר, אולי יש מארב או משהו. קודם לא ידענו, ידענו שכל החטיבה עברה בשקט, אז עלינו, שעה אחרי זה יירו? וזה מה שקרה. ואני עקבתי במפה ואמרתי, הנה יש כאן עוד שלוש מאות מטר עד הג'יפ, וכך היה. מאתיים מטר לפני הג'יפ ראיתי ירדני שוכב מת, עם הכאפייה שלו. ירדנו אליו, הוא קיבל כדור כאן, מעשרת הכדורים שאנחנו ירנו. אני חמישה והוא. זה מה שקרה. ואחרי זה ראינו שבאמת היה ג'יפ, שהיו מוקשים. הג'יפ שלנו שעבר ראשון, דחק אותו ברגל והוא לא התפוצץ. הג'יפ השני עלה עליו. ואלה היו מתנדבים מדרום-אפריקה. מח"ל מדרום אפריקה. היינו באילת ובזה נגמרה המלחמה. לא בשבילי, אבל המלחמה נגמרה בזה. ואני נשארתי שם בבאר-מליחה, באר מנוחה, עוד חודש ואז אמרתי למפקד: תראה, מיקשו, מצאנו שני ארגזים של מוקש הוקינס בריטי. אחד התפוצץ, כי שם מצאנו, עוד עשרה חסרים. זה צריך להיות במקום אסטרטגי. אז הוא ענה לי: איך אני יכול לדעת במדבר הזה. הוא צדק. ויומיים לפני שעזבנו שם הוא בא ואמר: הקומנדקר שהוביל ברדד א-סמוארה, היה שם מקום כזה, עלה על מוקש. והיה מזל שהיה מלא מים ולא קרה כלום. המשקל שלו היה... אז אמרתי: תחפש שם תמצא אותי שעה. כן? ובזה נגמרה המלחמה. אני שוחררתי והפכתי להיות ימאי. מעגן מיכאל. אמיר הלל: רגע אמנון, מה לגבי הבדואים, התחלת להגיד משהו עליהם. א. נוימן: נכון, שכחתי. הזאזמה, והתראבין. אנחנו היינו חודשיים, סימנו את הכבישים שאחר כך בנו אותם על הר הנגב. היינו חודשיים בהר הנגב. שכחתי בכלל. בכל חור היינו שם, באמת, כל חור. ואני ראיתי אז את הזאזמה ואת התראבין. הם היו מתחבאים בכל מיני מקומות של ואדיות צרים. ממה הם חיו אני לא יודע. איפה הם שמו מים, אני לא יודע. זה היה בהר הנגב, שם הייתה באר אחת שפעם בשבועיים היינו נוסעים להתרחץ שם. ביר מליחי. הבאר הטובה. מליחי בערבית זה טוב. ואז ראיתי איך הם חיים שם. והם פחדו נורא. כשהיינו מופיעים עם הג'יפים הגברים היו עולים על הסוסים ובורחים, משאירים את הנשים והילדים. אנחנו מעולם לא נגענו בהם, כן? אלה לא האנשים שרצינו לפגוע בהם. אבל אני לא יכולתי לשאת, אבל גם אני לא חשבתי הרבה, אמרתי: הם חיים כך, שיחיו כך וזה לא הטריד אותי במיוחד. בזה נגמרה המלחמה. שאלה: לא היו פקודות, לגרש אותם, להזיז אותם? א. נוימן: אף אחד לא ידע על קיומם. הם התחבאו. אני לא יודע מה היה אחר כך, היו הסכמים, היו סידורים, אני לא יודע. דן יהב: היה גירוש הערבה הגדול. את שבט הזאזמה גירשו לסיני. א. נוימן: לא, לא. אתה מזכיר לי את הג'הלין. באותו שבוע שאנחנו כבשנו את אילת, במחלקה שלנו היו רק שלושה-ארבעה אנשים שלקחו אותם לכיבוש עין-גדי. אז יצאו מסדום עם זה... וכשהם חזרו, אחרי שבועיים, חזרנו כולנו, יותר, אז שאלתי אותם: מה עשיתם? אז הם אמרו: כלום. היו שם ג'הלין, ירינו באוויר והם ברחו. לא הרגנו אף אחד, לא כלום, ועין גדי כבושה. אחרי זה אני שמעתי על הג'הלין מכמה וכמה מקומות. זה היה שבט גדול במזרח הארץ וחלק היה גם בירדן. לפני שנה, ביקרתי ב... איך קוראים למקום הזה... היכן שסימה הייתה. דן יהב: מעלה האדומים, הם עדיין שם. א. נוימן: כן, כן, במעלה האדומים. גיסי שכבה שם, היא הייתה חולה, ניתחו אותה, גיסי הייתה שם, ואני הסתכלתי בחלון

וראיתי את הבודאים. דרך החלון. ואמרתי, חנה אני צריך לגשת אליהם. ואז ניגשתי אליהם. הצעירים קיבלו אותנו, חנה נשארה באוטו כי היה יום חם מאוד. הצעירים קיבלו אותנו בשנאה כזאת: יאללה, מה יש לנו לדבר איתכם, אתה עיתונאי? אמרתי לו: לא, אני לא עיתונאי. אז הוא אמר לי עוד פעם: אתה עיתונאי? אמרתי לו: לא. ואז ראיתי אדם זקן עומד שם, בצד. ניגשתי אליו ואמרתי לו: מי אתם? אז הוא עונה: אנחנו מהג'הלין. אמרתי לו: מאיפה אתם מהג'הלין? אז הוא אומר: מערד. אמרתי לו: לא חביבי, אתם לא מן ערד, מאזור ערד. אז הוא אומר לי: מאיפה אתה יודע? אמרתי: אני יודע. אתם הייתם בים-המוות. אמרתי לו בערבית. אז הוא אומר: איך אתה יודע? אז אמרתי: הלא גירשו אתכם לפני 60 שנה. הוא אמר: נכון, אחרי זה היינו בערד. אבל קודם היינו בבקעה למטה. לא היה הרבה מי לגרש שם. ואז התחלנו לדבר, היה אדם בגילי, בן שמונים, איש נעים, והתחלתי גם לקרא. לפני זה לא היה לי זמן. שנתיים בפלמ"ח ועוד שנתיים במלחמה, לא אפשרו לי לקרא, רק רומנים דברים כאלה. ואז התחלתי לקרא ספרות מרקסיסטית. וזה קנה אותי. התחלתי להסתכל על הדברים מנקודת ראות אחרת. ולכן אני יושב כאן ומדבר איתכם. לא כדי לספר את הסיפורים, גירשו את אלה או גירשו את אלה. ואז התברר לי שאני כבן למשפחת פועלים מעולם לא שמעתי על הספרות הזאת. כל השכונה שלנו בנשר היו סוציאליסטים גדולים, כולם היו, אבל על ספרות מרקסיסטית הם לא דיברו. ואני לא הייתי המטומטם בשכונה, בכלל לא. אבל לא דיברו על זה. אז התחלתי להתעניין יותר, ואז תפסתי את מה שבן-גוריון אמר, ומה שכולם אמרו, וכל השקפת עולמי, גם לגבי מה שקרה במלחמה, השתנתה לגמרי. ראיתי שזו הייתה הולכת שולל מכוונת של התנועה הציונית. והם עשו זאת בהצלחה – בהצלחה רבתי. שאלה: את הדברים שאתה אומר עכשיו, אמרת פעם בקיבוץ, במעגן מיכאל? א. נוימן: כן. שאלה: והם לא זרקו אותך? א. נוימן: אני הלכתי לבד, למה הם היו צריכים לזרוק אותי? אמיר הלל: ספר לנו על השתיקה. א. נוימן: כן. רגע היא שאלה שאלה. דן יהב: מאיר זורע הסכים איתך? א. נוימן: לא, מאיר זורע היה מפקד גדול, נבון, מוגבל על כל הראש. שוחחנו לא מעט. איתן: אני מוכרח לשאול לגבי משפט שאמרת: מה זאת אומרת, "הולכת שולל"? למה אמרת את זה? א. נוימן: למה אמרתי את זה? איתן: אמרת שזו הייתה הולכת שולל אחת גדולה. מדוע אמרת את זה? א. נוימן: משום שהם ידעו מה הם רוצים. הם ידעו שהם באו לארץ עם עם, וגירשו ואמרו שבאנו לארץ בלי עם, ריקה. איך היה ריק? אני לא חשבתי על זה אף פעם. עד גיל 22-23 לא חשבתי, ואני חייתי בין ערבים כל הזמן. מה זה "ריקה"? ליאה טרשצ'נסקי: אז את מי הם הוליכו שולל? א. נוימן: אנשים כמוני, ילדים כמוני. את כולם. דן יהב ועוד: את כולם. א. נוימן: הייתי צריך להתפכח. ואני חונכתי ברוח סוציאליסטית, כל השכונה שלנו הייתה שכונת פועלים, באחד במאי, מאז ימי ילדותי, רצתי עם דגל אדום. כן? ולא ידעתי מה זה. ולא הבינתי מה זה. עד שבן-גוריון פקח את עיני, כשהוא הסביר לכולם ואם לא לכולם, לחלק, שהסוציאליזם הוא הפיגומים של הציונות. ואם קמה מדינת ישראל – אין צורך בפיגומים יותר. הוא לא היה סוציאליסט גדול. גם אבא שלי שחשב את השמאל לסוציאליזם – לא היה סוציאליסט גדול. בתקופה ההיא, של שנות ה-20, שנות ה-30, לא הייתה יכולה להיות מפלגה פוליטית שלא תכתוב במצע סוציאליזם. אני לא רוצה להזכיר את השדים, להעלות שדים. גם עכשיו קמה בארץ הזו מפלגה שהיא שינתה מהר את שמה: הלאומיים הסוציאליסטים. מה ששהאיש הזה, אני פגשתי אותו עכשיו? דן יהב: אלדד יניב. א. נוימן: לא, לא שאול אריאלי. דן יהב: אלדד יניב. א. נוימן: אלדד יניב, נכון. דן יהב: השמאל הלאומי. א. נוימן: או, ומיד אני שמעתי את זה: הלאומיים הסוציאליסטים, אני קיבלתי את שוק חיי. אני לא רוצה להגיד כי אשתי "תהרוג" אותי, על הנאצים.

הנאציזם-סוציאליסטים. כן? אבל אחרי זה הם החליפו את שמם ועכשיו הם... נאציזם-

סוציאליסטים, לא, סוציאליסטים ציונים, כן. ואני שמעתי את ניב הזה לפני שבוע בחיפה, קמתי באמצע והלכתי. אין לי כוחות נפש יותר לכל אלה. שאלה: דיברת על הולכת שולל, עניין הזה של עם ללא ארץ לארץ ללא עם. אבל אתם גדלתם בצעירותכם בין כפרים ערבים, זה לא שלא ראיתם אותם. א. נוימן: הם לא נחשבו! דן יהב: לא ראינו אותם. א. נוימן: לא ראינו אותם, הם לא נחשבו. אתה לא מבין את זה? מהקהל: לא ספרו אותם. אמיר הלל: כמו הטבע. כמו שהוא התייחס לטבע. דן יהב: אני קצת יותר צעיר מאמנון אבל לא בהרבה, פשוט לא למדנו את זה. אני גם יוצא תנועת נוער סוציאליסטית, אני התחנכתי בבית חינוך שכולם היו סוציאליסטים והלכנו להפגנות, לא דיברו, שיקרו אותנו! עשיתי פעם מחקר על טיולים. היכן מטיילים בארץ תנועות נוער ובתי ספר - לא מבקרים בכלל במגזר הערבי. לא יודעים. כמו חומת ההפרדה היום. אתה יכול לחיות כל חיך ולא לראות ערבים. שאלה: אותו דבר אחרי 48 ואנחנו מדברים על לפני 48? דן יהב: אבל זה היה אותו הדבר. א. נוימן: אותו הדבר. בשכונה שלנו עבדו בבית חרושת כשלוש מאות איש, במחצבה עבדו מצרים. להם שילמו פרוטות והרוויחו הרבה מהם. כי ליהודים היה קשה לעבוד במחצבה. גם לא יכלו להתקיים מזה. הם גרו בכפר הערבי עג'ור. היו להם מן בתים ארוכים כאלה מפח. ב-36-37, כשאני הייתי בן שבע בערך, סילקו אותם. אף אחד לא שאל: מה הם עשו עם הפועלים האלה? ואז הביאו יהודים לעבוד. אף אחד לא שאל את זה. דן יהב: עבודה עברית. א. נוימן: עבודה עברית, כיבוש העבודה, אלה היו המושגים: תוצרת הארץ, דן יהב: עוד דונם, ועוד עץ, התלם הארוך, תקיעת יתד. ציונות. א. נוימן: את זה לא קיבלנו בגיל 10, זה מהרגע שנולדנו קיבלנו את זה. ואתה היית צריך לעבור שוק כדי להיפטר מזה. וזה היה ההבדל בין מה שאני ראיתי נניח, בבארות-יצחק, את מאות ההרוגים המצרים, וטלטלתי אותם, סובבתי אותם ולא הרגשתי כלום. וכשעבדתי בים כימאי, הייתי נזכר בזה, וקפא דמי. איך עשיתי דבר כזה? עד שהגיעה שביתת הימאים הגדולה, ואז שוטרים דרוזים התחילו להכות אותנו. זה לא חשוב אם זה דרוזים או לא, אני אינטר-נאציזם סוציאליסט בהכרתי. זה לא חשוב. דן יהב: זה אבא חושי, המפ"מניק. א. נוימן: אלמוגי. דן יהב: אבא חושי, הוא היה מראשוני מפ"ם. א. נוימן: לא, לא. אולי בימי קדם. הוא היה מפא"ניק. דן יהב: בימי קדם, ודאי הוא הקים את מפ"ם. א. נוימן: לא, לא, הוא היה מפא"ניק. דן יהב: בשנות ה-20 בעלייה השלישית. א. נוימן: אה, זה היה השומר הצעיר של אפיקים, חה, הם היו הכי ימניים שיכולים להיות. כלתי משם. (צוחק). כלתנו. דן יהב: לא, זה לא ביתניה. א. נוימן: לא, אפיקים. דן יהב: קיבוץ השומר הצעיר o.o.o. א. נוימן: כן, הלכו לאפיקים. לא היה להם מושג בסוף על סוציאליזם, לא ידעו מה זה. הם גם לא השתמשו. הם היו הכי ימניים שיכולים להיות. עד היום הזה. הם מצביעים למפא"י. לתנועת העבודה. שאלה: על מה הייתה השביתה הגדולה, אתה יודע? א. נוימן, אנחנו עכשיו מדברים על זה? מה זה חשוב על מה הייתה השביתה. איתן: לא, אמרת שזה גרם לך להתפכח. א. נוימן: לא, זה מימש לי את התיאוריות שקראתי קודם. מה שלטון, כשהוא רוצה לשמור על מקומו, מה הוא עושה. חלק גדול מהחבר'ה אז היו פלמ"חניקים לשעבר. לא ידענו מה לעשות עם עצמנו. אחרי המלחמה, כלום. ואז חלק גדול מהימאים היו פלמ"חניקים לשעבר. דן יהב: הפלמ"ח היה מוקצה מחמת מיאוס. הפלמ"ח, כל הקצינים שלו, לא גייסו אותם לצה"ל, כי הם היו מפ"מניקים. א. נוימן: פיטרו אותם מצה"ל. דן יהב: נמרוד אשל, הוא עמד בראש מרד הימאים, אפשר לראיין אותו, כדאי להזמין אותו לפה, הוא מרתק, הוא צלול ומעניין. א. נוימן: כן, הוא עדיין צלול. כדאי להזמין אותו, בהחלט. הוא איש מעניין מאוד. דן יהב: הם האשימו אותם שהם פשוט רוצים

לעשות מהפכה קומוניסטית, וההסתדרות הייתה נגד. ההסתדרות הייתה נגד רוב השביתות. ברכבת, בנמל, ימאים, נהגים. היו שביתות בשנות ה-20 וה-30, ההסתדרות נלחמה נגד הפועלים. היא לא ייצגה את הפועלים. א. נוימן: את זה לא יודעים כאן, זה היה דבר שלא ייאמן. איתן: אבל אתה אמרת שאתם שהייתם בפלמ"ח – לא ידעתם מה לעשות אחר כך, לא הבנתי את דבריך. א. נוימן: אחרי שהשתחררנו, תאר לך שילד בן 16 וחצי כמוני, נכנס למערכת שבה מלמדים אותו דבר אחד. לבחור את המטרה, להכניס את הכוונת העליונה לכוונת התחתונה, ללחוץ על ההדק ולהתהפך. שנתיים. בכל מיני צורות. כן? איתן: בעצם, התאמתם שנתיים. א. נוימן: לא, עבדנו, התאמנו, עבדנו, בטח. אחרי זה במלחמה שנתיים, ואחרי זה הוא לא יודע מה לעשות איתו. הוא הולך לעבוד בים. שזה, לצאת מתוך כל התקופה. ופתאום ראיתי המון חברים שלי, גם. בלי לדעת. שהם גם עמדו בפני אותה ברירה. וברור לגמרי, שאנשים כמו נמרוד, שהקדים אותי בשנתיים בעבודה בים, ראו את התנאים הגרועים, אני עבדתי רק שנה כשהתחילה השביתה, שנה וחצי, 51 זה היה. והם התאגדו והקימו לעצמם ועד ואמרו, אנחנו נהיה הוועד, והיה ועד ממונה מטעם מועצת פועלי חיפה. אז הם אמרו: רגע, רגע מה זה? אז אמרו, היו בחירות של כל הימאים, ואנחנו רוצים שמי שבחרו אותו יהיה בוועד. אז אלמוגי אמר, בסדר, ובא לברך אותנו, ואחרי שהוא בירך אותנו, גם אני הייתי במקרה שם, הוא יצא החוצה ואמר: "לשבור אותם". "לשבור אותם". דן יהב: אלמוגי, הוא שלח את פלוגות הפועל. א. נוימן: זה אני יודע. הייתי שם, ואני הרגשתי אותם. הוא אמר, פלוגות הפועלים, הוא לא ידע נגד מי הוא שולח. ואז שברנו להם את העצמות, לפלוגות הפועל וזה הפסיק. ואז הוא הביא את השוטרים הדרוזים גם. אבל, הם לא בחלו בשום דבר, אדוני, הם לא בחלו. ואז שברו את השביתה כמובן, אחרי חודש וחצי לא היה כבר אוכל לאנשים. שברו את השביתה, הביאו מתנדבים, הם קראו להם מתנדבים, והם החליפו אותנו. גם אנחנו עשינו שגיאות נוראיות ואימות. והם גייסו את אלה שלא היו בצבא גייסו. מפני שאלה שעבדו במלחמה, היו משוחררים מזה, אבל כאשר רצו לשבור את השביתה אמרו: אתם לא הייתם בצבא, אתם תלכו לצבא. והם היו שנתיים בצבא. שאלה: רוב הריסות הכפרים קרו אחרי שהמלחמה כבר נגמרה, אתה יכול אולי לספר על כפרים שנהרסו, אם אתה זוכר אותם איך הם היו לפני ההריסה ואחריה? דן יהב: אחרי המלחמה. איתן: היה הרס של כפרים אחרי המלחמה, אתה זוכר, או ראית? א. נוימן: אני לא ראיתי, אני כבר לא הייתי בארץ. אני הפלגתי. אני ראיתי, אחרי שבאתי, בצפון, ראיתי כפרים שהכרתי אותם, הרוסים. כן? ואחרי כמה שנים גם עלו עם בולדוזרים כדי שלא יישאר כלום ונטעו עליהם עצים. זה היה אחר כך אבל. שאלה: אמרת גם ששרפו בתים. איתן, דן יהב: זה בזמן המלחמה. א. נוימן: זה היה בדרום. איתן: בדרום אם כך הבתים נהרסו מיד עם הכיבוש, כשהאנשים עזבו אותם. א. נוימן: זו לא הייתה בעיה להרוס אותם. אלה היו בתים מבויץ ומחמר, כן דבש כזה, שום דבר. שאלות מהקהל: איך עשו את זה? איך הרסו? א. נוימן: מספיק היה שמשוריין יעבור וייתן לו מכה וכל הבניין מתמוטט, מה זה? איתן: עשו זאת באופן שיטתי? א. נוימן: עשו את זה באופן שיטתי אחרי שאני לא הייתי, אני כבר לא הייתי שם. אחרי כמה שנים הייתי וראיתי שהכל מיושר. אמיר הלל: אתה זוכר שהרסתם בתים פה ושם? זה דבר שראית קורה? שנהרסו בתים, שמישהו היה נכנס לבית והורס? א. נוימן: כן, הרסו כפרים שלמים, אני לא הייתי אז. במלחמה לא היה זמן לעשות את זה. אבל אחרי זה אמרו לי. אחרי זה, גם הכפר היחיד שאמרתי לכם, הוג', שנשאר שלם וזה, אני אחרי כמה שנים הייתי וראיתי, עברתי שם ואמרתי, רגע, כאן היה הכפר הוג'. אז אמרו: היה! היה ואדי יפהפה ירוק כזה, יוצא דופן. אז אמרתי, מה קרה? אמרו:

גירשו אותם יחד עם ערביי אשקלון. בשנת 1951 המפקד הגדול של צה"ל דיין, החליט שאלפיים ערביי אשקלון שנשארו – מג'דל, הוא מסלק אותם וסילק אותם לעזה. וגם את הוג' הוא סילק. אבל עכשיו הוא אומר לי, שהוג' הוא קרא בספר שב-49 גירשו אותם. אבל אני לא יודע מה האמת, אמיר, וזה גם לא משנה, אם הם היו עוד שנה. אלה היו כפריים שלווים ושקטים, שהגיע להם להישאר על אדמתם כמו שהם היו חמשת אלפים שנה קודם. אמיר הלל: מה עשיתם אם אנשים ניסו לחזור לכפר שלהם, מה עשיתם? א. נוימן: אוהו. כן, אנשים שהיו בעזה רצו לחזור לכפרים. הם היו בלילה חוזרים והם היו עושים שני דברים: ראשית הייתה חקלאות מיוחדת, בחולות, יותר לכיוון צפון. הגפנים היו מבלבות ואז היה צריך לגזום אותן אז הם היו באים לשם, בלילה. הם לא ידעו שהם לא יחזרו לעולם ועד. ואנחנו חיכינו להם, זה היה בלתי אפשרי לתת להם להסתובב שם, אז חיכינו להם. איתן: רגע רגע, הם היו באים למה, לא אמרת? א. נוימן: לטפל בגפנים, לקחת דברים מהכפר... דן יהב: לאסוף תוצרת. א. נוימן: כל מיני דברים, אף פעם לא בדקתי להם בשקים. ואנחנו היינו צולפים והורגים אותם. זה היה חלק מהדברים הנוראיים. כן? ליאה טרשצ'נסקי: כל מי שחזר, גם אם אלה היו נשים? א. נוימן: גברים, גברים. דן יהב: פידאיון. א. נוימן: פידאיון היו מאוחר יותר. לא אלה לא היו פידאיון. בקהל: מסתננים. באותה תקופה, כשהייתי ימאי, התחלתי להבין, וזה החשוב מכל הדיבורים שלי, מה עשינו! עד אז לא היה לי בראש את המשמעות העמוקה של הדברים שעשינו. וזה החשוב. הייתי צריך גם להתגבר בגיל, וגם להתגבר בהשכלה שלי. את ההשכלה שלי רכשתי בים, בקריאה. ואז ראיתי מה עשו לנו! איך עיוותו לנו את הכל. עכשיו אתם יכולים לשאול שאלה וזה הסוף שאני מדבר. למה כל החברים שלך לא ראו את זה? למה אתה עם עוד כמה בודדים הגעתם למסקנות האלה ואחרים לא. לי אין תשובה אחידה לשאלה הזאת. אני חושש שהתשובה האמיתית היא שהילולו אותנו כל כך וכל אחד שהיה בפלמ"ח חשב את עצמו לגיבור גם אם הוא לא ראה אף אחד במלחמה, גם אם לא היה במלחמה, הייתה האלה של אנשי הפלמ"ח. כל הארץ עשתה זאת. והם השתכרו מזה. לי אין הסבר אחר. כל החברים שלי, עד היום, אולי אחד או שניים, יש להם גם תפקידים באקדמיה, פרופסורים... כשמשוחחים איתם על בעיות פוליטיות, הם לא התבגרו, הם נשארו בני עשרים. וזה אחד הדברים שאני לא יכול להבין. אנשים ראו, עברו חיים שלמים, ומדקלמים כמו שחינכו אותם בילדותם. בייחוד קיבוצניקים, אלה שנשארו בקיבוצים. דן יהב: כי הם ציונים טובים. א. נוימן: כן. קודם כל הציונות. איתם לא ניתן לדבר ולהגיד, אתם לא מבינים שהציונות הייתה חותכנית נוראה ואיומה לעם הערבי? לא פלסטינים, ערבים. מה זה משנה, בני אדם. פעם הם לא היו ערבים. אני בדקתי זאת באוניברסיטה, את מוצא הערבים בצפון. ורק בחודש האחרון, אחרי שהוא (אמיר) הסית אותי אז אני הלכתי גם לבדוק בדרום. אמיר, כן אמיר. אמיר שכנע אותי לבוא הנה, ואמרתי לעצמי, כל השנים האלה, שישים ושתיים שנים לא ביררתי מי היו התושבים. איך זה יכול להיות? והלכתי לאוניברסיטה לבדוק. הרבה אין. על הצפון יש הרבה. ועל הצפון אני גם יודע יותר. איתן: אז לא שאלתם אותם מי הם, לא היה דבר כזה שמישהו מהחיילים ישאל? א. נוימן: מי דיבר איתם? מי דיבר לא שאלתם אותם מי הם, לא היה דבר כזה שמישהו מהחיילים ישאל? א. נוימן: מי דיבר איתם? איתם? היה בכלל מקום לדיבורים? שאלה של חברת רביבים: לא היה מקום שבו הישובים ניסו להגן על הכפרים שהיו לידם? א. נוימן: (צחוק מר) ההיפך הוא הנכון. בזה גמרנו. מה, דורות? את רצית שחברי דורות יגנו על הוג'? דן יהב: הם הראשונים שאספו את הציוד ואת... ליאה טרשצ'נסקי: גם קיבוצי השומר הצעיר לקחו. שאלה: אני מקיבוץ רביבים ואני מכירה סיפורים על חברויות בזמן המלחמה, גם עם הבדואים, שמהם קנו את האדמה ועזרו לאלה בזמן שלא היה אוכל, ואיך עזרו לאחרים בזמן שלא היה אוכל. א. נוימן:

מעניין שברביבים מישהו בכלל הסתכל עליהם. כן? זה מעניין. אני שמעתי על זה גם מחנה במשאבי שדה. יש לנו חברים שהיו במשאבי שדה, גם שמעתי עליהם, שהיו להם קשרים, זה קשרי... עזבי את הקשרים האלה. בשעת מבחן הם לא עמדו. אחרי שהרגו ברביבים חמישה בעסלוג', אני הייתי כבר, לא בעסלוג, אבל הייתי כבר בנגב. ואחרי שהרגו את החמישה על קו המים, לא היו יותר יחסים. (בפסקנות) לא היו יותר יחסים. אני יודע זאת ממה שאני חוויתי. כן? אבל אני התחלתי לדבר על דבר אחר. אישה מהקהל: אחת החיילות, הנשים ששירתו בפלמ"ח, סיפרה על כך שבמשך המלחמה וגם אחרי בכל החיים שלה, השיתוק המוסרי היה כל כך חזק שהוא חייב היה להיות גם עם אגרסיביות, ומה שהיא אומרת שאחרי עשרות שנים היא כל כך הדחיקה את מה שהיא עשתה ואת הריסות הכפרים ואת הגירוש שעברו עשרות שנים עד שהיא טיילה ביער כלשהו ופתאום היא נזכרה היא עומדת במקום שהיה כפר. היו לך גם כאלה חוויות? א. נוימן: אה, חוויות כאלה? כן. היו לי אבל אני לא הייתי מזועזע כבר. אני הייתי מזועזע ממה שאני עברתי. שאלה: אתה יכול אולי לספר לנו? ליאה טרשצ'נסקי: אתה לא רוצה לדבר? א. נוימן: מה, בחייך! את רוצה שאני אספר לך שיריתי על טנדר מלא באנשים? (משתעל) שטויות. זה לא שינה את המהות של כל הנכבה. בקהל: אבל אם אנחנו יכולים להבין איך אתה הדחקת את זה, אולי נוכל להבין איך כל עם ישראל עדיין לא יודע על הנכבה? א. נוימן: מה? אני לא הבינותי. איתן מסביר: היא אמרה שאם אנחנו נבין איך אתה הדחקת ואיך לך קשה לספר אולי נבין איך כולנו לא יודעים על הדברים האלה ואולי זה דווקא יכול לעזור. א. נוימן: תראה, מה אני אספר לך, מקרים פרטיים? זה לא משנה. זה מה שקרה באזור הזה, זה מה שקרה בנגב הרחוק, אחרי כיבוש אילת. שמצאנו אותם בפינות כאלה את ההזאזמה ואת התארבין. זה מה שראיתי אחרי שישים שנה, כשדיברתי עם הערבי מג'האלין. גירשו אותם! וזה מה שחשוב. מלחמה זה דבר נורא. קורבנות המלחמה זה דבר עוד יותר נורא. אישה בקהל: איך אתם, חברי הגדוד, לא ניסיתם אף פעם לשבת יחד, לדבר, להעלות זיכרונות? א. נוימן: לא. אה, לא, היו לנו מפגשים אחרי שנים. ממשיכה: לנסות, אתה שהתפכחת לא ניסית... א. נוימן: לא, לא היה עם מי. היו לנו מפגשים של הפלוגה, של הגדוד, של החטיבה, של הפלמ"ח, כן? בסוף הפסקתי ללכת ואשתי התרגזה נורא. אמרתי, אני לא רוצה לשמוע אותם. הם כל הזמן רק מספרים על עצמם. איך היה כאן ואיך היה שם. אף אחד לא חשב בצורה ביקורתית. איך את אמרת? מבחינה מוסרית, שיתוק מוסרי. זה היה שיתוק מוסרי. דן יהב: חבר'ה, יש פה צעירים יותר שהשתתפו במלחמת ששת הימים. בששת הימים התמונות האלה חזרו על עצמן. הרסנו כפרים, באזור לטרון, אני בעצמי אישית ראיתי איך בולדוזרים עולים על הכפרים האלה, ואיך גירשו את התושבים. ובקלקיליה. ברגע האחרון עצרו את הרס העיר. אז הדברים האלה חזרו על עצמם. אולי עוד הערה אחת ברשותכם: אתה חזרת כמה פעמים על הסיסמה הזאת של ישראל זנגוויל, "מעם ללא ארץ, לארץ ללא עם". אבל הייתה עוד תפיסה מרכזית בציונות שאומרים אותה עד היום: שהיהודים ישפרו את מצבם של הערבים. הרצל כבר כתב את זה. כששואלים את ראשיד ביי, (בספר אלטנוילאנד), איך אתה מסכים שיהודים ישתלטו על הארץ, עונה ראשיד ביי, האפנדי הערבי הצעיר, היהודים יביאו לנו רק טכנולוגיה וישפרו ויעלו את רמתנו, וזו תפיסה שעד היום שלטת. א. נוימן: נכון. דן יהב: אנחנו משפרים את חייו של העם האחר. אז הוא כפוי טובה שהוא בכלל נלחם נגדנו. איתן: על זה אפשר לקרא, אבל פה יש הזדמנות להקשיב לעדות של מישהו שהיה. דן יהב: אין בעיה. איתן: אבל אתה אמרת עכשיו משהו חשוב. אתה כל הזמן חוזר ואומר שזו מלחמה ובמלחמה קורים דברים נוראיים. א. נוימן: נכון. איתן: מצד שני מהתיאורים שלך וממה שאתה אומר קצת,

ופה ושם רומז שהשתתפת גם בדברים נוראיים, זה לא בדיוק תיאור של מלחמה. האם לזה אתה מתכוון "מלחמה"? א. נוימן: אז אני אמרתי לך, מאורעות המלחמה קשים כמו הקרבות. אמרתי את זה. העברית שלך, מאורעות אלה, הדברים הנוראיים שבמלחמה הם יותר גרועים מהמלחמה, הרבה פעמים. דברים יותר גרועים, כלומר, כשנשים נהרגות, כשהורגים ילדים, כל הזוועות סביב למלחמה, לא לקרב, הם יותר גרועים מאשר הקרבות. זה נקרא "מאורעות" בעברית. לא מאורעות, אלא מאורעות המלחמה. הדברים הנוראיים של המלחמה. איתן: כלומר, מקרים שבהם אזרחים נהרגים, דברים כאלה אתה מתכוון. א. נוימן: כן, בדיוק. עכשיו, מה שאתה אומר, זה לא השתנה בכלום. אני כבר לא במעגן מיכאל חמישים שנה, יותר אפילו. חמישים וכמה שנים, בין חמישים וחמש לחמישים ושש שנים. אני, כשהייתי שם, לא ראיתי אחד, ואז הסתובב לי בראש בצורה מעורפלת. אני לא הייתי הרבה זמן בקיבוץ, אני הייתי ימאי. אבל הייתי בא לשם. גם הכרתי את אשתי שם. אבל, אף פעם (בהדגשה) לא שמעתי מישהו שמדבר על ג'אסר-א-זרקה. על הדבר הזוועתי הזה. על הכפר הכי אומלל בארץ. כן? אף אחד לא ניגש לשם, זה במרחק של ק"מ וחצי, פחות אפילו. אף אחד לא ניגש לשאול אותם אם הם צריכים עזרה. זה קיבוץ עשיר. אין לו שום מגע עם הכפר. הם מבודדים עד היום. מישהו שאל כאן, אין שום קשר ביניהם. מהצד השני עשו תל. מהצד של קיסריה. ליאה טרשצ'נסקי: אותו הדבר גם בנגב. א. נוימן: אני לא יודע בנגב, אני לא יודע, אני לא הייתי בנגב הרבה שנים. שאלה: אמנון, אתה יכול אולי בכל זאת גם אם לא לספר על אירוע ספציפי, לספר קצת אולי באופן עקרוני על השיטה? ממש השיטה? א. נוימן: לא הייתה שיטה. ממשיכה: השיטה של הגירוש, איך עשו את זה. א. נוימן: אה, השיטה של הגירוש! באו לכפר, ירו באוויר, ולא היה לתושבים נשק, לא היה להם כלום, הם ארזו את החפצים וברחו. אז לפעמים ירו אחריהם ולפעמים לא ירו אחריהם, וזה הכל. ממשיכה: ומה הייתם עושים אחר כך, הולכים מהכפר? שורפים אותו? א. נוימן: מה היה בכפר, אז אמרתי, במקרים ידועים שרפנו את הכפר במקרים אחרים היו משאירים. אף אחד... לא היה מה לגנוב. תראי, לא היה מה לבזוז שם. הם היו עניים כמו עכברי כנסייה. לא היה מה לגנוב. אני, הבזיזה היחידה שלקחתי, מצאתי שטיח תפילה כזה, שמתי אותו בשוחת-השועל שלי, שישנתי בה שלושה חודשים. בת רביבים: אתה יודע שבריר היום היא המקום שבו רביבים עושה חקלאות. בריר זה איפה שרביבים שותלת תפוחי אדמה, אני יודעת. א. נוימן: מה, האדמות של בריר, זה לא ברור-חיל? איתן וליאה: חלק מהאדמות ברביבים, הם עושים חקלאות שם. א. נוימן: אבל כל הארץ כך. בת רביבים: מכיוון שזה מקום שאני גדלתי בו, הייתי בבריר כמה פעמים בחיים שלי. קיבוצים היו מסביב לבריר, וגם מסביב לשימשים (שומשום) ובכל מיני מקומות אחרים. כשהאנשים גורשו משם עדיין היבול שלהם עמד בשדות, חיכה לצאת מהאדמה. א. נוימן: איזה יבול זה היה, זה היה יבול של סורגום, לא של סורגום של... יותר גרוע מזה. איתן: דורה. א. נוימן: דורה, אלה היו דברים נוראיים, אם היו להם 70 ק"ג לדונם, זה היה הרבה. בת רביבים: אז היישובים מסביב לא באו לקחת את היבול. א. נוימן: לא היה מה לקחת, לא היה מה. לא היה מה. אישה בקהל: הייתה מטרה לקחת את האדמה, מה? א. נוימן: אם את רביבים את צריכה לדעת את ההבדל בין חקלאות פרימיטיבית כזאת לבין חקלאות מודרנית. את לא צריכה להיות חקלאית אבל את ההבדל את צריכה לדעת. כן? הם קיבלו 70 ק"ג בשנה הכי טובה, פעם בחמש שנים. הדבר הכי נורא היה זה אצל הבדואים. וזה אני קראתי, אני לא ראיתי. אני ראיתי איך הם זרעו ומה היה, זו הייתה שנה טובה 48-49. לקחו לכולם את האדמות, ואז אמרו אלה אדמות מדינה. זה אחד הדברים הנבזיים ביותר שהיו. אבל זה לא הכי נבזי. בחוק התורכי יש פסיקה

שאומרת: אדם שזרע שדה – הוא יקצור אותו - אם גם האדמה לא שלו. אחרי זה יבואו להתדיין איתו. ומה עשו הבדואים? היו זורעים את השטחים ואנחנו בעשרים השנים האחרונות מרססים אותם ממטוסים. לא נשמע דבר כזה בעולם. איתן: אמנון, אפשר לחזור לרגע לנקודה שלא הזכרת בכלל ובטח שמעת על זה, על מחנות השבויים שהיו, אתה יודע על כך? א. נוימן: לא, אין לי מושג. איתן: אתה לא יודע על מחנות שבויים ב-48-49, שכלאו שם פלסטינים, גברים? א. נוימן: לא, אני יודע מסיפורים של ערבים מה קרה ליד כרמיאל. איתן: ב-48, או 49? א. נוימן: זה היה בתחילת 49, כשכבשו את הגליל המערבי, כשגמרו לכבוש אותו. הם סיפרו לי, הערבים סיפרו לי, יש לי חברים טובים ערבים, והם אמרו לי שכשכבשו את מג'דל-כרם ואת כל הסביבה ששם עכשיו כרמיאל וכו', עבילין וכו', הם רכזו אותם באמצע העמק, זה סיפר לי מישהו שמת כבר, הם ריכזו אותם באמצע העמק, שמו תיל מסביב, ואמרו להם: אנחנו נביא מכוניות וניקח אתכם לירדן. הם לא רצו והתחילו מהומות ואז הם ירו בהם, הרגו איזה עשרה אנשים ואז השתרר שקט ובאו משאיות ולקחו אותם לירדן. זה מה שאני יודע. לא ראיתי את זה... אמיר הלל: בדרום, באזור שאתה היית בו בדרום, בנגב, לא היו כאלה דברים? נתנו לאנשים לברוח? א. נוימן: כן, כן. בדרך כלל נתנו לברוח. אם היו מקרים... מהקהל: לא היו שבויים, או דברים כאלה? א. נוימן: שבויים מצרים? מהקהל: לא, כפריים. א. נוימן: לא. אם היו שבויים היו הורגים אותם מיד. איתן: תגיד ובמג'דל לא יצא לך להיות? במג'דל אחרי 48, אחרי שהם סגרו שם את אלפיים האישה האלה, את זה לא ראית אף פעם? א. נוימן: לא, לא, אני כבר לא הייתי שם. זה אני מספר מתוך ידע, שגירשו אותם. מהקהל: אתה יכול לספר על באר-שבע, איך העיר הייתה? א. נוימן: זו הייתה עיירה רדומה, כנראה, מהקהל (כמו היום). לא כמו עזה. עזה הייתה עיר גדולה. תוך ארבע שעות גמרו איתה. אנחנו עשינו מה שהאנגלים עשו: האנגלים התקיפו את עזה, הפסידו 7,000 מנזקים, נהרגו שם, ואז הם החליטו לכבוש את באר-שבע. והם כבשו אותה בעורמה. וזה לא חשוב, במלחמה זה לא חשוב אם זו עורמה או לא. הם כבשו אותה מהר מאוד. לא הייתה התנגדות כמעט ומשם הם עלו לירושלים. אמיר הלל: ואנחנו? א. נוימן: אנחנו, לא היה שם הרבה כוח מצרי, והיכן שתקפו את המצרים הם לא עמדו, כן? ראיתי את זה בתותחים, כשכבשנו את התותחים. הרגנו כ-80 מצרים שם. אז מה? תוך שעתיים התותחים היו בידינו, לא היה לנו מה לעשות איתם. אף אחד מאיתנו, לא המ"פ ולא המג"ד לא ידע, הוא לא ראה תותח בחיים שלו. אמיר הלל: מהתותחים המשכתם לתוך העיר? א. נוימן: לא, זה היה מספיק. מהפולוגה השנייה נהרגו כל כך הרבה, מ"חיות הנגב". אתה לא ממשיך סתם. מבית חנון. זה לא היה אז בית חנון. אישה מהקהל: שמעתי על שיטת גירוש שהיו סוגרים את היישוב בשלושה מקומות שלושה צדדים ומשאירים צד אחד פתוח לכיוון שרצו לגרש אליו. זו שיטה שגם אתם השתמשתם בה? א. נוימן: נכון. היו מציבים כיתה כאן כיתה כאן, איתה שם, יורים באוויר, אפילו לא עליהם, או עליהם, והם היו בורחים כבר, לא היה להם במה להתגונן. האישה בקהל: אבל הם הבינו שזה הכיוון היחיד. א. נוימן: הם ידעו שהם צריכים להגיע לעזה, והם הכירו את הכיוונים יותר טוב מאיתנו. איתן: אמנון, אני רוצה לשאול אותך בכל זאת משהו על אותם מאורעות שקשה לך לספר עליהם, ואני מבין, אבל אתה יכול לספר משהו על אחרי, נגיד, האם זה עלה בדיבורים בין החיילים, למשל. הרי עשיתם דברים, בכל זאת, הרי אתם אנשים מבוגרים, עשיתם דברים קשים. האם אחר כך שיתפתם חוויות, האם? א. נוימן: זה לא היה קשה. למי היה קשה? למ"כ שנתן את הפקודה, לחייל שלחץ על ההדק? זה לא היה קשה. זה היה טבעי לגמרי - אנחנו צריכים לעשות את זה. ליאה: תרבות העדר. א. נוימן: אם לא, הם ישחטו אותנו. וזה גם עמד נכון כך. אל

תחשוב שאם היה הפוך היה הרבה יותר טוב, היה הרבה יותר גרוע. אין ספק בכך. אמיר הלל: חוץ ממך, אתה מכיר אנשים שמדברים על זה? א. נוימן: כן. יש לי כמה חברים. בקהל: נתיבה בין יהודה. א. נוימן: נתיבה היא לא מדברת כך. בקהל: היא כתבה היא כתבה ספרים. דן יהב: על השבויים. א. נוימן: היא כתבה שהיו שבויים. היא לא כתבה שעשו מעשי עוול נוראיים. דן יהב: דן בן אמוץ כתב, יורם קניוק כתב. א. נוימן: דן בן אמוץ כתב, יורם קניוק כן כתב, איתן: ועל זה יצא לכם לדבר, אפרופו אנשים שכתבו עליהם? א. נוימן: לא. איתן: האם דברתם על זה אחר כך? א. נוימן: אני לא דיברתי עם אף אחד. גם עם החברים הטובים שלי, שהייתי נפגש איתם, פגישות ידידותיות – מעולם לא דיברנו על זה. אמיר הלל: אבל אמרת שיש אנשים שאתה כן יודע, ששמעת, שדיברו על זה. א. נוימן: לא, לא. שהיו איתי ביחידות? פשוט לא. אמיר הלל: ואנשים אחרים, במקומות אחרים? א. נוימן: כן! זה כן, אבל לא אלה שהיו איתי יחד. אמיר הלל: כשאתם נפגשים, על מה אתם מדברים? ליאה טרשצ'נסקי: על הנכדים. א. נוימן: על מה מדברים? בקהל: מעשי גבורה. א. נוימן: אתה זוכר את המקרה הזה והזה? לא מקרה גרוע, מקרה טוב. אתה זוכר את הבחורה ההיא? שום דבר יסודי, שום דבר רציני. דן יהב: ואנשי ה-101 מספרים על מה שעשו. א. נוימן: הם לא רואים את זה. דן יהב: מעשי גבורה. א. נוימן: הם רואים את זה כמו שאני ראיתי את זה בגיל עשרים. הם לא השתנו, אמיר. אתה לא מבין את זה? יש לי כאן חבר שהיה חיפאי והיינו נפגשים. זה אותו חבר שהציל אותי ממוות. אז מה? פעם אנחנו מדברים על משהו? צוחק. אתה זוכר בניר-עם? זה מה שמדברים. אני הפסקתי לבוא אליו וגם אשתי, לא באנו מפני שכשפתחנו, הוא מסתכל בטלוויזיה על טלנובלה. בשביל זה אני לא צריך חברים. כן? והוא היה סגן-אלוף. לא איזה מישהו, כן? דן יהב: אני נפגשתי הרבה פעמים עם מאירק'ה פעיל, ושאלתי אותו שאלות קשות. הוא הכחיש. הכל הכחיש. לא היו דברים מעולם. א. נוימן: מאירק'ה פעיל היה המפקד האחרון שלי. דן יהב: הוא מאנשי השמאל, השלום. א. נוימן: כן, מאירק'ה פעיל היה המפקד האחרון שלי. מאירק'ה פעיל היה בעיני איש גדול, אז. אחרי זה... בחורה: יש לעוד מישהו שאלות? א. נוימן: לא, אני חושב שבאמת... תודה רבה, הקהל מודה לאמנון נוימן. תודה רבה, היה מאוד מעניין ממש. א. נוימן: אני לא עשיתי את זה אף פעם. שישים ושתיים שנים לא... והכל בגלל אמיר. דן יהב: עכשיו תתחיל. איתן: תודה רבה. ... ליאה טרשצ'נסקי: איך אמיר הגיע אליך? א. נוימן: שלחו אותו אליי, חבר שלי. הוא הכיר. אמיר הלל: חבר שלי הפנה אותו אליו. ליאה טרשצ'נסקי: עשית מחקר או משהו, מחקר, עבודה? אמיר הלל: רק מעניין אישי. דן יהב: אני יכול לספר לכם בקיצור: לפני כמה שנים אני שירתי הרבה פעמים ברמת הגולן באיזו דרגה פיקודית. א. נוימן: אני קראתי את הספרים שלך. דן יהב: וכולנו יודעים שברמת הגולן יש ארבעה כפרים דרוזים. אבל מעטים זוכרים שהיה עוד כפר אחד, בשם סחייטה, היה קיים שנים. ואני שירתי ופיקדתי על כוחות שהיו ליד הכפר הזה. בוקר אחד התעוררתי במוצב. אין כפר! פשוט, צה"ל שיטח אותו, איתן: באיזו שנה? זה היה בשמונים ומשהו. איתן: גם כפר דרוזי? דן יהב: לא, הוא לא היה דרוזי. הוא לא היה דרוזי. דן יהב: הוא היה מאוד קרוב לגבול. התחלתי לתחקר, מה קרה? כפר קטן, מאתיים איש. שקטים, לא זה... הוא היה קרוב מדי לקו הסגול, לגבול. אז הורידו אותו ואת התושבים העבירו לבוקעטה. אז זה בשנות ה-80, לא צריך ה-48. ב-67, כמובן. א. נוימן: ההיקפים. טוב. דן יהב: אתה נתקלת בקיבוצים: מבטחים, אשלים, חזלה, חלוצה? דן יהב: אלה היו קיבוצים ב-47. אופקים, זה היה רמת הנגב. הם כולם ירדו... כולם במלחמה.